

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

**Totální nasazení studentů meziříčského gymnázia
a životní osudy manželů Jurečkových a Grygarových
(nejen) za druhé světové války**

**Jakub Špalek
Zlínský kraj**

Valašské Meziříčí 2023

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

**Totální nasazení studentů meziříčského gymnázia
a životní osudy manželů Jurečkových a Grygarových
(nejen) za druhé světové války**

**The Total Deployment of Grammar School Students
from Valašské Meziříčí and the Lives of the Jurečka
Family and the Grygar Family (not only)
during WWII**

Autoři: Jakub Špalek

Škola: Gymnázium Františka Palackého, Husova 146, 757 01 Valašské Meziříčí

Kraj: Zlínský kraj

Vedoucí práce: Mgr. Alžběta Zetková

Konzultant: Mgr. Zdeněk Pomkla

Valašské Meziříčí, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval/a samostatně a použil/a jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

Ve Valašském Meziříčí dne 27. 3. 2023

Jakub Špalek

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat paní Mgr. Alžbětě Zetkové a panu Mgr. Zdeňku Pomklovi, kteří mi věnovali svůj čas a odborné znalosti. Velké poděkování patří také Františku Grygarovi za rozhovor o jeho rodičích a Mgr. Anně Špalkové nejen za rozhovor o jejich rodičích, ale také za její odbornou pomoc při korektuře textu.

Anotace

Tato práce pojednává o totálním nasazení za druhé světové války se zaměřením na bývalý správní okres Valašské Meziříčí. Práce vychází z dobových pramenů, odborné literatury i rozhovorů s blízkými totálně nasazených. Hlavním cílem této práce je přiblížit čtenáři pojem totální nasazení, ukázat, jak se dotýkalo života gymnaziálních studentů, co obnášelo být totálně nasazen a jak to ovlivnilo život mladých lidí v protektorátu.

Klíčová slova

Totální nasazení; Valašsko; repatrianti, správní celek Valašské Meziříčí, Krhová, Hrachovec, Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí, nucené práce studentstva, zákopníci, manželé Jurečkovi a Grygarovi

Annotation

This thesis deals with the total deployment during the Second World War, focusing on the former administrative district of Valašské Meziříčí. The thesis is based on contemporary sources, specialized literature and interviews with relatives of the totally deployed. The main aim of this work is to introduce the reader to the concept of total deployment, to show how it affected the lives of the grammar school students, what it meant to be totally deployed and how it affected the lives of young people in the Protectorate.

Keywords

Total deployment; Wallachia; repatriates; administrative unit of Valašské Meziříčí; Krhová; Hrachovec; František Palacký Gymnázium Valašské Meziříčí; forced labour of students; trenchers; the Jurečka family and the Grygar family

Obsah

Úvod.....	8
1 Zahraníční pracovní síla v Německu ve 20. století včetně totálního nasazení	9
1.1 Cizí pracovníci v Německu na počátku 20. století a za 1. světové války	9
1.2 Totální nasazení	9
1.3 Totálně nasazení obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava	10
1.3.1 Životní podmínky Čechů při totálním nasazení.....	12
1.4 Nucené práce v Protektorátu Čechy a Morava.....	13
1.4.1 Zákopové práce.....	13
1.5 Odboj proti totálnímu nasazení	16
1.6 Odškodnění totálně nasazených po válce.....	18
1.7 Situace zahraničních pracovníků v západním Německu po 2. světové válce	19
2 Totálně nasazení z Valašska	20
2.1 Soupis repatriantů z Valašského Meziříčí k 1. říjnu 1945	22
2.1.1 Seznam totálně nasazených obyvatel Valašského Meziříčí.....	23
2.1.2 Seznam totálně nasazených občanů Hrachovce.....	24
2.1.3 Seznam totálně nasazených občanů Krhové	24
2.2 Totálně nasazení studenti Reálného gymnázia ve Valašském Meziříčí.....	25
2.2.1 Totálně nasazení studenti gymnázia ve školním roce 1943/44.....	26
2.2.2 Totálně nasazení studenti gymnázia ve školním roce 1944/45.....	29
2.2.3 Studentské letní práce	30
2.2.4 Letní práce profesorů	30
2.3 Oběti nucených prací ze správního okresu Valašské Meziříčí.....	31
3 Totálně nasazení významní studenti meziříčského gymnázia	33
Svatopluk Havelka.....	33
Oldřich Šuleř.....	33
Vojtěch Jasný.....	35
Další totálně nasazení významní studenti meziříčského gymnázia	36
4 Životní osudy manželů Jurečkových	38
4.1 Josef Jurečka	38
4.2 Marie Jurečková, rozená Procházková.....	39
5 Životní osudy manželů Grygarových	40
5.1 František Grygar.....	40

5.2 Anna Grygarová, rozená Konvičná.....	40
Závěr	42
Archivní prameny	44
Použitá literatura	44
Internetové zdroje	45
Rozhovory s pamětníky	47
Seznam obrázků.....	48
Obrázky.....	50

ÚVOD

Během úkolu do semináře dějepisu jsem díky vyprávění mé babičky zjistil, že můj praděda Josef Jurečka byl totálně nasazen během druhé světové války. Toto téma pro mě bylo do té doby neznámé a okamžitě mě pohltilo. Zanedlouho jsem se setkal s dalším pamětníkem, přítelem mé babičky, jehož oba rodiče, František Grygar i Anna Grygarová, rozená Konvičná, byli také nuceni vykonávat práci pro Třetí říši. Nakonec jsem se rozhodl zařadit do svého zkoumání i svou prababičku, manželku Josefa Jurečky, Marii Jurečkovou, rozenou Procházkovou, abych ukázal, že se totální nasazení netýkalo úplně všech mladých lidí v protektorátu. Společně s pamětníky jsem prošel rodinné archivy a našel jsem spoustu cenných fotografií.

Musel jsem tedy shromáždit odbornou literaturu na téma totálního nasazení. Důležitým zdrojem se pro mě stala monografie Marka Spoerera „*Nucené práce pod hákovým křížem*“, který v současné době patří k velice respektovaným historikům a jeho odhady počtů totálně nasazených v Evropě se považují za realistické. Dále pro mě velmi přínosnou byla příručka pro učitele „*Nucená práce 1939-1945*“ a také „*Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka*“ cenná svým bohatým obrazovým doprovodem.

Po teoretických přípravách jsem se vydal do Státního okresního archivu Vsetín, kde jsem nejprve prošel učitelský spis mého pradědy Josefa Jurečky. Na doporučení archiváře Mgr. Zdeňka Pomkly jsem začal čerpat z publikace „*Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*“, kde se kromě informací o obětech války nachází doslova nekonečný seznam repatriantů ze správního okresu Valašské Meziříčí k 1. říjnu 1945. Ten jsem zpracoval metodou kritické analýzy textu a pro potřeby své práce jsem si vytvořil tři seznamy totálně nasazených občanů z Valašského Meziříčí, Hrachovce a Krhové. Pak jsem se pokusil metodou srovnávání seznamů totálně nasazených s databází abiturientů Gymnázia Františka Palackého Valašské Meziříčí vytvořit první seznam totálně nasazených gymnazistů, což se neukázalo jako úplně efektivní.

Informace o totálním nasazení obyvatel Valašska jsem si prohloubil díky vlastivědné publikaci „*Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*“, ve které se nachází kapitola o protektorátní době od archiváře Zdeňka Pomkly. V archivu jsem také využil informace z dobového tisku, zejména články a inzeráty z „*Novin z pod Radhoště*“, které nabízely pracovní místa v Třetí říši.

Při další návštěvě vsetínského archivu jsem se zaměřil na meziříčské gymnazisty. Totálně nasazené studenty se mi konečně podařilo vypátrat z informací uvedených ve školních katalozích. Sestavil jsem seznamy podle tříd, ze kterých byli studenti na nucené práce povoláni a snažil jsem se mezi nimi najít osobnosti se zajímavou nebo významnou kariérou v poválečné době. Takto jsem objevil deset jmen, ze kterých jsem vybral čtyři nejznámější a vytvořil jsem krátké medailonky, např. o spisovateli Oldřichu Šuleřovi. Přitom jsem zjistil, že Šuleř napsal román „*Dlouhé stíny*“, ve kterém autenticky popisuje zážitky z totálního nasazení na ostravské šachtě a ukazuje atmosféru nelehké doby.

Ve své práci jsem si položil tyto otázky: co je totální nasazení, jak probíhalo totální nasazení na Valašsku, jaké mělo dopady na studenty meziříčského gymnázia a jak ovlivnilo mé příbuzné.

1 ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ SÍLA V NĚMECKU VE 20. STOLETÍ VČETNĚ TOTÁLNÍHO NAsAZENÍ

1.1 Cizí pracovníci v Německu na počátku 20. století a za 1. světové války

Zahraniční pracovníci se v Německu objevují daleko dříve než za druhé světové války. Dělníky zde najdeme od počátku 20. století, konkrétně se jednalo o Poláky a Maďary na východě Německa a na západě pracovali především Nizozemci a Švýcaři. Výhodou pro místní zaměstnavatele bylo nejenom nižší platové ohodnocení, ale i sociální podmínky, které se nemohly rovnat těm, které byli nuceni garantovat domácím pracovníkům. Ačkoliv pracovní podmínky nebyly ideální, stále se jednalo o dobrovolné pracovní nabídky.

Situace se změnila s první světovou válkou, kdy se začali hojně využívat váleční zajatci. Stále to však neřešilo nedostatek pracovních sil za války, proto němečtí vojáci doslova odvlékali obyvatele z území dnešního Polska nebo z Belgie. Tato skutečnost samozřejmě vyvolávala negativní vnímání jak u protivníků Německa, tak u německého obyvatelstva. Ovšem ve srovnání s druhou světovou válkou byl počet totálně nasazených asi 15krát menší. Na vrcholu Velké války se čísla pohybovala kolem 900 000 osob,¹ zatímco ve druhé světové válce jejich počet dosahoval až k 13,5 milionu.²

Po první světové válce se situace vrátila do původního stavu a s tím i trend využívání zahraničních pracovních sil, ale vzhledem k tomu, že nebyl dostatek práce ani pro samotné Němce, zahraniční pracovní síla zde velké uplatnění nenalezla. Situace se změnila až v průběhu druhé světové války, kdy byla většina německých mužů na frontě a v důsledku toho nastal nedostatek pracovních sil. A tak byla Třetí říše nucena sáhnout do zahraničí.

1.2 Totální nasazení

Německy *Totaleinsatz* nebo také *Zwangsarbeit* je označení pro nucené práce za druhé světové války pro Třetí říši. Postižené osoby byly nedobrovolně přesunuty do Německa či obsazeného Rakouska, kde jim byla přidělena pracovní pozice podle potřeb říše. Obvykle pracovní rozkazy vykonávali v nepříliš dobrých podmínkách, ale najdeme i světlé výjimky, kdy se s nasazenými zacházelo slušně. Podmínky se nejčastěji lišily podle původu jedince stanoveného dle Norimberských zákonů, které byly nacisty vyhlášeny 15. září 1935 v Norimberku.

Během války můžeme rozlišit čtyři základní formy náboru: prostý nábor, nábor se zásadním ovlivněním existenčních podmínek, konskripci (odvod celých ročníků nařizením místní správy)

¹ SPOERER, Mark. Nucené práce pod hákovým křížem, s. 23-24

² Tamtéž s. 268

a násilné deportace.³ V momentě obsazení daného území nacistickým Německem probíhal nábor dobrovolně, s výjimkou občanů z Polska a Sovětského svazu. Jelikož byl ale dobrovolníků nedostatek, využívaly úřady různá opatření, jak nalákat nové pracovní síly pro práci v říši, např. umělé zvyšování nezaměstnanosti nebo diskriminace rodin těch, kteří odmítli odejít do Německa. Prostý nábor probíhal z počátku války, když ale Němci nedosáhli žádoucích počtů, zesílil tlak k najímání. Kdo se nepřihlásil na pracovním úřadu, tomu mohly být omezeny některé formy sociálních přídělů. Ovšem ani tato opatření nepomohla ke kýženým výsledkům, a proto nakonec došlo ke konskripcím nebo deportacím ze všech okupovaných zemí.⁴

Rekrutováním zahraniční pracovní síly se v období druhé světové války zabývaly úřady práce do března 1942. V této době se ještě dá mluvit o dobrovolném najímání. Na počátku roku 1942, kdy nastala tzv. opotřebovavací válka proti Sovětskému svazu, bylo potřeba povolávat stále více německých mužů na frontu, což se začalo citelně projevovat v říšském průmyslu. Právě proto Adolf Hitler jmenoval Fritze Sauckela⁵ generálním zmocněncem pro pracovní nasazení. Sauckel byl jako zmocněnec velice úspěšný, protože proměňoval nábor v přísné a bezohledné odvody.

Mezi lety 1939 a 1945 bylo na nucenou práci do „Velkoněmecké říše“ (zahrnující území Německa, Rakouska, anektovaná území v Polsku, Francii a Belgii a také Protektorát Čechy a Morava) povoláno přes 13 milionů mužů a žen neněmecké národnosti. Přesná čísla doposud nejsou známa a za nej přesnější se v dnešní době pokládají odhady historika Marka Spoerera. Ten uvádí, že během války bylo ve Třetí říši nasazeno celkem 8,4 milionu neněmeckých civilních dělníků, 4,6 milionu válečných zajatců a 1,7 milionu vězňů koncentračních táborů.⁶

1.3 Totálně nasazení obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava

Ještě před vypuknutím druhé světové války tvořily československé (do března 1939) a poté protektorátní pracovní síly největší registrovanou skupinu zahraničních pracovníků ve Třetí říši. Od září 1939 však počty poklesly a ze strany okupantů musela přijít různá nátlaková opat-

³ Tamtéž s. 39-41

⁴ Tamtéž

⁵ Fritz Sauckel (1893-1946) v roce 1923 vstoupil do úderných oddílů NSDAP (SA). Stranickou kariéru udělal v Durynsku, kde se stal župním vedoucím, poté ministerským předsedou a ministrem vnitra. V roce 1933 se stal říšským místodržícím. V březnu 1942 byl jmenován generálním zplnomocněncem pro pracovní nasazení. Byl Hitlerovým stoupencem až do poslední chvíle. Mezinárodní vojenský soud v Norimberku ho za nucené nasazení zařadil mezi válečné zločince a odsoudil k smrti. Převzato z: SPOERER, Mark. Nucené práce pod hákovým křížem, s. 38

⁶ Válečný status se ovšem mohl změnit, váleční zajatci mohli být propuštěni do stavu civilních dělníků. Zahraniční civilní dělníci kvůli porušení pravidel mohli být odesláni do koncentračních táborů, takže je od těchto čísel třeba odečíst 1,5 milionu dublujících případů, dále se předpokládá, že nejméně 7 milionů osob muselo vykonávat nucené práce na územích dobytých a ovládaných Němci, takže ve výsledku se jeví, že přes 20 milionů lidí z mnoha částí Evropy bylo v rámci totálního nasazení přinuceno k nedobrovolné práci pro Třetí říši. Převzato z: BINNER, Jens, KNIGGE, Volkhard, Rikola-Gunnar LÜTTGENAU a Jens-Christian WAGNER, ed. *Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka*, s. 170-171

ření. Stále se však nedá hovořit o nucené práci. Do roku 1941 byly nucené náборы spíše výjimkou. Nárůst nuceně povolovaných přišel v roce 1942, kdy se Němcům nepodařila taktika tzv. bleskové války proti Sovětům.⁷

To mělo fatální důsledky především pro Protektorát Čechy a Morava. Dne 8. června 1942 přijel do Prahy Fritz Sauckel, generální zmocněnec pro pracovní nasazení. Sauckel požadoval, aby do říše okamžitě odešlo 100 000 českých dělníků.⁸ Toto ohromné množství pracovníků bylo možné zajistit přijetím přísných opatření. Jedním z hlavních bylo vládní nařízení č. 154/1942 Sb. ze dne 4. května 1942 upravující tzv. příkazování obyvatel protektorátu k práci na území jak protektorátu, tak i říše.

Zároveň Sauckel nařídil několik razíí, které měly za cíl odhalit práceschopné Čechy, kteří se totálnímu nasazení vyhýbali. V rámci „Sonderaktion R“ prováděla policie kontroly na veřejných prostranstvích.⁹ Zároveň s touto akcí probíhala i „Aktion St. K.“, při které se kontrolovaly potravinové lístky, získávané až po předložení pracovní knížky na úřadu práce.

Obr. 1: Pracovní knížka. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zv/html/kap01e_obr14.htm

Ale ani tyto akce nenaplnily potřebné kvóty. Proto byly v září 1942 nasazeny celé ročníky čerstvě plnoletých. Nejprve to byly ročníky 1921 a 1922. V polovině listopadu, kdy množství

⁷ SPOERER, Mark. Nucené práce pod hákovým křížem, s. 37-38

⁸ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 46-47

⁹ Tamtéž s. 48

nasazených stále nedosahovalo požadovaných kvót, byl výběr rozšířen také o ročníky 1918–20. Do průmyslových center říše (Berlín, Vídeň, Linec, Drážďany a další) odjelo 70 000 mladých lidí. Kromě průmyslových podniků pracovali totálně nasazení pro říšské pošty a dráhy, ale také pro menší firmy a živnostníky.¹⁰

Němci také považovali totální nasazení za germanizační nástroj. Ovšem je jasné, že v období války převažovaly hospodářské zájmy a výchova levné pracovní síly. V létě 1943 podal říšský ministr zbrojení a munice Albert Speer¹¹ žádost o dalších 50 000 pracovních sil pro letecký průmysl. Od ledna do května 1944 tak odjelo 27 000 mladých lidí, tentokrát z ročníku 1924. Tento ročník je právě kvůli této skutečnosti často nazýván jako „dar vůdci“. Původně měl pobyt v říši trvat 10 měsíců a poté se měly nově zaučené pracovní síly uplatnit ve zbrojní výrobě v protektorátu. Ovšem po uplynutí lhůty nebyla část pracovníků propuštěna a domů se dostala až po válce.

1.3.1 Životní podmínky Čechů při totálním nasazení

V průzkumu Třetí říše na našem území z roku 1941 a 1942 byl náš národ rozdělen do čtyř skupin: dobrá krev a správné smýšlení, dobrá krev a nesprávné smýšlení, špatná krev a dobré smýšlení, špatná krev a špatné smýšlení. Z těchto dvou faktorů (rodová linie a postoj k nacistické ideologii) vycházelo následné zacházení ze strany Němců.

Životní podmínky českých dělníků byly obecně lepší než postavení polských dělníků a ostarbeiterů.¹² Většinou se v Třetí říši zacházelo s Čechy stejně, jako s pracovníky ze západní Evropy. Je třeba si uvědomit, že i pro Třetí říši bylo výhodné, aby pracovníci žili v přijatelných podmínkách kvůli odpovídajícímu pracovnímu výkonu.

Oproti výše uvedeným polským a sovětským pracovníkům měli Češi, především díky hospodářskému významu protektorátu, několik „zvýhodnění“. Nemuseli například nosit povinné označení na oděvu, po práci měli možnost volného pohybu nebo jejich lágry¹³ nebyly obehnány ostnatými dráty.

Pracovní a životní podmínky Čechů nelze jednotně charakterizovat. Lišily se podle místa nasazení, druhu práce a také závisely na přístupu tamního obyvatelstva. Obecně lze ale říci, že totálně nasazení byli často umístěni ve společných ubytovnách, kde bydleli ve stísněných ubika-

¹⁰ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 48

¹¹ Albert Speer (1905-1981) ministr zbrojního průmyslu Třetí říše. Člen NSDAP a SA, který působil od roku 1932 v Berlíně jako architekt. Po nástupu nacistů k moci byl pověřen organizací masových akcí strany a Hitler ho roku 1936 pověřil přestavbou Berlína. V roce 1942 se stal ministrem zbrojního průmyslu. Po válce patřil k nacistům odsouzených Norimberskými zákony na 20 let. Po odpykání byl propuštěn a dožil se vysokého věku. Dostupné z BINNER, Jens, KNIGGE, Volkhard, Rikola-Gunnar LÜTTGENAU a Jens-Christian WAGNER, ed. *Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka*, s. 125

¹² Označení ostarbeiteři nesou nucení dělníci z obsazených částí Sovětského svazu z [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ostarbeiter>

¹³ Z něm. *Lager* = nejčastěji pracovní tábor, či ubytovna, tvořena několika dřevěnými baráky

cích po 16–20 lidech bez přístupu k teplé vodě, což ovšem bylo v této době obvyklé, a s nedostačujícím počtem toalet. Stravování v lágrech bylo chabé a s postupem času se během války jen horšilo.¹⁴

1.4 Nucené práce v Protektorátu Čechy a Morava

Z počátku války byli Češi nasazováni na nucené práce především na území Protektorátu Čechy a Morava, postupně ale začali být využíváni i v průmyslových centrech na německém území. S nepolevujícím světovým konfliktem rostl význam protektorátního zbrojního průmyslu. Navíc mnohé říšské firmy strategicky přesouvaly své továrny na naše území, jelikož říše byla nepřetržitě bombardována, kdežto nálety u nás byly výjimkou. Mezi přesunutými továrnami na území protektorátu najdeme řadu známých firem, především těch zbrojních. Pro příklad uvádím letecké továrny firmy Junkers a jeden z největších koncernů Reichswerke Hermann Göring. V průběhu války byly součástí koncernu Reichswerke Hermann Göring například Škodovy závody či Vítkovické železárny.

Neméně důležitým faktorem bylo zavírání místních, z hlediska války nedůležitých podniků, zejména z oblasti sklářského, stavebního, textilního a kožedělného průmyslu. Nelze ovšem říci, že by byly zavírány všechny firmy tohoto typu, jelikož například textilní průmysl vyráběl vojenské uniformy, kožedělný boty, které byly potřebné na frontách i v zázemí.

Pro představu: do 15. března 1942 byla v protektorátu pozastavena činnost 2 900 podniků. O rok později zavírání postihlo oblast pohostinství, kterých bylo zavřeno až 3 630.¹⁵ Často se právě ve zrušených továrnách usídlily firmy říšské.

1.4.1 Zákopové práce

S blížícím se koncem druhé světové války se posouvaly fronty stále blíže k říši a tento jev přinesl další typ nucené práce pro naše obyvatelstvo. Čeští pracovníci na zákopových liniích, tzv. zákopníci, byli poprvé převezeni transporty v první polovině prosince 1944 na východní hranici dnešního Rakouska a později na Moravu. Systém zákopových opevnění a protitankových zátarasů měl být ochranou před postupující Rudou armádou. Od podzimu roku 1944 vznikalo v Rakousku v oblasti Nezdiderského jezera rozsáhlé opevnění, tzv. jihovýchodní val. Do výkopových prací byli zapojeni místní obyvatelé, sovětsí dělníci, maďarští Židé a Němci z Bavorska. Když se na konci roku 1944 fronta přiblížila, prosadil Hitlerův sekretář Martin Bormann odvolání německých pracovníků a nasazení neněmeckých dělníků. Na návrh státního ministra pro Protektorát Čechy a Morava K. H. Franka bylo na tyto práce povoláno 10 000 českých zemědělců.¹⁶ Transporty do Rakouska byly vypraveny mezi 10. a 17. prosincem 1944. Zemědělci byli vybráni proto, aby se jednak nenarušil chod zbrojního průmyslu a také díky tomu, že

¹⁴ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 48

¹⁵ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 49

¹⁶ Tamtéž s. 50-51

uměli zacházet se zákopnickým, tj. zemědělským náradím. Zákopníci byli nejčastěji z ročníků 1921 až 1923. Dohled nad provedením akce, nad dodržováním pořádku, kázně a včasnými nástupy do práce převzalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Dozor nad prací, ubytováním a stravováním zajišťovaly místní organizace NSDAP¹⁷ a sledování pracovních výkonů bylo v kompetenci organizace Todt.¹⁸

Úkolem zákopníků bylo např. jen v oblasti Neziderského jezera budovat protitankové zátarasy a zákopy v délce 35 kilometrů.¹⁹ Českou mládež měla nalákat a namotivovat antisovětská propaganda, kdy byli Sověti nazýváni neandrtálci ze Sibíře, proto byly zákopy líčeny jako „zákopy míru“. Ovšem tato propaganda neměla žádný úspěch a Češi se těšili na zachránce ze Sovětského svazu. Mnoho povoláných se odvodům vyhýbalo nebo utíkali při cestě k zákopovým liniím.

Pracovní podmínky byly tvrdé. Zákopníci byli ubytováni v promrzlých vesnických stodolách bez hygienického zázemí a lékařské péče. Pracovní doba začínala v 7 hodin ráno a končila až po splnění denní normy. Strava vůbec neodpovídala těžké práci a také ošacení bylo nedostačivé, protože zima na přelomu let 1944/45 byla velmi tuhá. Také zacházení ze strany funkcionářů Kuratoria, kteří vykonávali na pracovištích dozor, bylo podle vzpomínek postižených, mnohdy surové včetně tvrdých fyzických trestů. Práce na jihovýchodním valu skončily během února a března 1945, takže se touto dobou nasazení zákopníci vraceli domů.²⁰

V březnu 1945, kdy se východní fronta blížila až k Moravě, začali být mladí muži odesíláni na budování polních opevnění na Moravě. Řízení prací měly v rukou organizace NSDAP, členové SA²¹ nebo příslušníci Volkssturmu²² a vojáci wehrmachtu. Počítalo se s nasazením až 65 000 mužů, hlavně dělníků a úředníků, k odvodu se však dostavilo pouze 37 000 osob. Nábor byl proto rozšířen na místní, kteří nebyli zaměstnáni ve válečné výrobě a byly odeslány další posily z ročníků 1927 a 1928, především ze středních škol.

¹⁷ Zkratka NSDAP pro Národně socialistickou německou dělnickou stranu, *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, též jako nacistická strana, byla krajně pravicová politická strana. V čele strany byl od léta roku 1921 Adolf Hitler. Strana získala v červenci 1932 v parlamentních volbách 38 procent hlasů a stala se nejsilnější v parlamentu. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C4%9B_socialistick%C3%A1_n%C4%9Bmeck%C3%A1_d%C4%9Bnick%C3%A1_strana

¹⁸ Organizace Todt, *Organisation Todt*, byla jednotka určená k výstavbě objektů nacistickému Německu. Původně ji vedl zakladatel Fritz Todt, po jeho smrti ho vystřídal Albert Speer. Původně pro organizaci pracovali Němci neschopní vojenské služby, následně i inženýři a dělníci z okupovaných zemí. [online]. [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_Todt

¹⁹ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK: Nucená práce 1939-45, s. 50

²⁰ BINNER, Jens, KNIGGE, Volkhard, Rikola-Gunnar LÜTTGENAU a Jens-Christian WAGNER, ed. *Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka*, s. 196

²¹ Zkratka SA pro *Sturmabteilung*, v překladu útočné oddíly byla německá organizace, která přináležela k nacistické straně. Lidově se jim říkalo „hnědé košile“ kvůli barvě uniforem. V čele organizace stáli Ernst Röhm a Herman Göring. Vzestup SA stál Röhma život během čistek v SA Hitlerem v akci zvané Noc dlouhých nožů. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sturmabteilung>

²² *Volkssturm* byla německá lidová domobrana, která vznikla nařízením Hitlera. Tvořena byla mužskými civilisty od 16 do 60 let. Organizaci měl na starost Heinrich Himmler. [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Volkssturm>

Nejen na zákopové práce vzpomíná vysokoškolský profesor Ing. Milan Kejzlar, jenž ve válečné době chodil na Reálné gymnázium s českým jazykem vyučovacím ve Valašském Meziříčí a byl tehdy studentem sexty (šestého ročníku osmiletého studia).

“Již koncem roku 1944 jsme bývali povoláváni na různé práce: v zimních měsících jsem byl povolán na kopání hrobů pro německé vojáky, kteří zemřeli v Ústavu pro hluchoněmé, který byl přeměněn v německý vojenský lazaret. Dále jsme asi dvakrát měsíčně byli povoláni na výkopové práce pro malé bunkry, které byly umístěny na strategických místech (křižovatky ulic apod.) Tyto práce nám zadával jednoruký SA-man, který kontroloval jejich průběh a přebíral jejich ukončení.”²³

Studenti museli setrvat na svých pozicích až do přiblížení frontové linie, což se stalo několika z nich osudným. Snahu nejednoho rodiče 17 a 18letých synů o to, aby jejich děti bezpečně přežily zákopové práce, dokládá dopis přesně nespecifikovanému ministru protektorátní vlády. Ministr, stejně jako „Vůdce“, slíbili rodičům, že protektorátní mládež nebude přímo ohrožena válečným konfliktem, což se očividně měnilo se stále se posouvající frontou.

„Vážený pane ministře!

Obracíme se na Vás přímo v nutné záležitosti, ve které je nebezpečí z prodlení.

Dne 17. března t. r. odjeli naši synové ročníků 1927–1928 na vyzvání Prac. úř. v Plzni na zákopy do Dolan u Olomouce. Byli v táboře č. 1214, který byl veden Kuratoriem. O Velikonocích bylo vedení zrušeno a hoši odvezeni do Těšína pod německým vedením. Ubytování byli ve škole..., kde jsou též ubytováni Francouzi, Rusové, Poláci a jiní. Je to asi 15 km od fronty. Hlídá je tam Volksturm, jehož příslušníci jim říkají, že zákopy tam jsou už hotové a že budou zařazeni do Volksturmu nebo Todtovy organizace, která má též vojenský výcvik a která musí též bojovat. Nechceme tomu věřit. Jak Vůdce, tak i Vy jste nás ujišťovali, že Říše nežádá na českém národě, aby bojoval se zbraní.

Obracíme se na Vás s prosbou a žádostí:

1. zakročte, by tito mladí hoši, 17–18letí byli přeloženi... blíže k domovu. Odstraňte je z blízkosti fronty. Když naše police kope zákopy několik set km za frontou... proč mají mladí, nezkušení hoši býti v blízkosti fronty, kde je čeká nemoc, zranění i smrt?

2. zakročte, by nemocní a okresním lékařem v Olomouci neschopní uznání hoši, byli propuštěni domů.”²⁴

Snahu nacistů o udržení morálky i v době, kdy se přibližovala fronta, můžeme vidět v časopise Krumpáč, který byl na jaře roku 1945 vydáván pro mladé zákopníky na Moravě. Až absurdně

²³ Vzpomínka prof. Ing. Milana Kejzlara, absolventa meziříčského gymnázia z roku 1947. Dostupné z BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 277

²⁴ Dopis ministru protektorátní vlády, v němž si rodiče stěžují na špatné zacházení se svými dětmi. Převzato z webové výstavy Národního archivu. Celý dopis obrázky 9 a 10,

působí článek z 12. dubna 1945 s přiloženou fotografií z „nedělního obědu“, kdy se chlapci údajně celý týden těší na vepřovou s knedlíkem.²⁵

Obr. 2: Úryvek z časopisu Krumpáč "nedělní oběd". Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zv/html/kap06h_obr31.htm

Celkově nucené pracovní nasazení na zákopových pracích postihlo až na 100 000 Čechů.

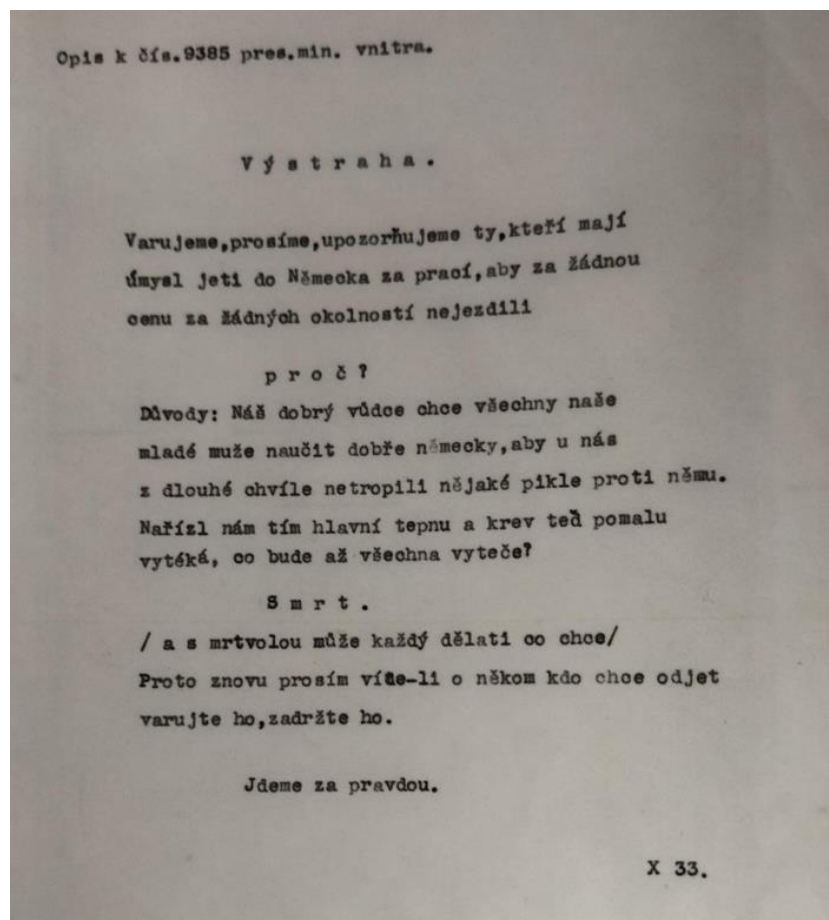
1.5 Odboj proti totálnímu nasazení

Proti nedobrovolné práci v Německu se již od počátku stavěla vlastenecky smýšlející veřejnost i odbojové skupiny. Nejvýraznější forma odboje byla ta nenásilná, letáková. Jeden takový leták můžeme najít v protektorátu už před válkou, pochází z Kroměříže z června 1939, kdy se však ještě nejednalo o nucené nasazení. Vyzýval Čechy, aby do říše za práci nejezdili.

Z Národního archivu v Praze pochází podobný text, který stejným způsobem varuje před prací v Třetí říši, ale i před rozpínavostí Německa a jeho tendencí k poněmčování protektorátního obyvatelstva. Leták prosí každého, kdo má v úmyslu jet za prací do Německa, nebo zná někoho takového, aby to za žádnou cenu nedělal. Se satirickým nádechem, ale velice naléhavě zmiňuje

²⁵ Krumpáč: list českých zákopníků. č. 21, Olomouc, dne 12. dubna 1945.

nebezpečí poněmčení: mladí se naučí německy, aby „z dlouhé chvíle netropili nějaké pikle“ proti Adolfu Hitlerovi, národní “krev teď pomalu vytéká, co bude až všechna vyteče?”

Obr. 3: Leták varující před prací v říši. Převzato z: Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka. Praha, 2014.

Takovéto letáky se objevovaly stále častěji v průběhu války, kdy již nucené nasazení zasáhlo velký počet lidí. V denní zprávě pražské bezpečnostní služby SD²⁶ ze dne 31. 10. 1942 se píše: „Pracovní nasazení protektorátních příslušníků ročníků 1921/22 Čechy ve stále větší míře zaměstnává a dává jim vítanou příležitost pro protiněmeckou šeptandu. Ojediněle už došlo k rozšiřování namnožených letáků (např. v Praze), ve kterých jsou Češi vyzýváni, aby se vyhýbali pracovnímu nasazení nebo se zapojili do hospodářské sabotáže“.²⁷

²⁶ SD, *Sicherheitsdienst*, byla první zpravodajská služba SS a NSDAP, považována za sesterskou službu gestapa [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sicherheitsdienst>

²⁷ Tagesbericht Nr. 131/42, s. 3, ze dne 31. 10. 1942, SD-Leitabschnitt Prag, Národní archiv, Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, Praha, sign. 114-314-2, kart. 313. Dostupné z ADAM, Alfons, Hana HA-VLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 47

1.6 Odškodnění totálně nasazených po válce

Odhady celkového počtu totálně nasazených Čechů hovoří o 640 000, z toho na německém území pracovalo 350 000 až 450 000 osob. Téměř 3 500²⁸ z nich zemřelo již za války vinou nelidského zacházení, bombardování či nemocí. Dále nevyčísitelné množství z přeživších mělo trvale podlomené jak fyzické, tak psychické zdraví.

Bezprostředně po válce západní spojenci nahlíželi na kompenzaci za nucené práce jako na součást reparačních nároků. V logice tohoto přístupu se o tuto kompenzaci přihlásilo i Československo, jakožto jeden z účastníků Pařížské reparační konference. Ovšem vzhledem k minimální výši vyplacených reparací byl uplatněný nárok mizivý. Navíc pozice Československa se velice zkomplikovala po únoru 1948. Náš stát se stal jediným ve východním bloku, jenž byl v reparační otázce (jako jeden z vítězů 2. světové války) odkázán na německé západní zóny, respektive později na Spolkovou republiku Německo. Vzhledem k našemu začlenění do východního bloku odmítala SRN²⁹ odškodňovat československé občany mimo jiné i proto, že podle Hallsteinovy doktríny³⁰ neudržovala s Československou republikou diplomatické vztahy a západoněmecká vláda se snažila pragmaticky omezovat odškodnění všude, kde to neodpovídalo zájmům její zahraniční politiky.

Ani Československo nevystupovalo se svými požadavky vůči SRN nijak aktivně z obav před nároky sudetských Němců. V roce 1953 se českoslovenští zástupci nezúčastnili londýnské konference, která vedla ke zmrazení reparací na dobu neurčitou. I přesto se několik stovek Českoslováků dočkalo kompenzace ještě před pádem železné opony, protože několik německých firem přistoupilo v 50. a 60. letech na mimosoudní vyrovnání.³¹

K odškodnění z německé strany nedošlo ani po navázání diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi v roce 1973 (dohoda o nulitě mnichovské smlouvy v rámci *Neue Ostpolitik*³² Willyho Brandta), přestože Poláci, Maďaři a Jugoslávci odškodnění byli. Změna v postoji Německa k totálně nasazeným občanům z Československa se neprojevila ani po pádu železné opony a opětném sjednocení SNR a NDR.³³ Politika smíření z německé strany byla v této době zaměřena pouze na Polsko a státy bývalého Sovětského svazu.

Kompromis se začal rýsovat až před vstupem České republiky do NATO.³⁴ V roce 1997 byla podepsána Česko-německá deklarace a založen Česko-německý fond budoucnosti, který začal

²⁸ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 53

²⁹ SRN zkratka označující Spolkovou republiku Německo

³⁰ Hallsteinova doktrína z roku 1957 zakazuje diplomatické vztahy s těmi státy, které uznávají NDR, jelikož vychází z předpokladu, že SRN je jediný německý stát

³¹ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 55

³² Nová východní politika, *Neue Ostpolitik* je termín označující oteplení vztahů mezi SRN a Východním blokem, především Německou demokratickou republikou

³³ NDR je zkratka označující Německou demokratickou republiku

³⁴ NATO je zkratka označující Severoatlantickou alianci

odškodňovat české oběti nacismu z prostředků, vložených do něj z německé i české strany. Totálně nasazení však stále mezi oběti nacismu zahrnuti nebyli, ačkoliv jejich zájmy začal zastupovat Svaz nuceně nasazených založený v květnu 1990.

Průlom nastal v roce 1998, když byly ve Spojených státech podány hromadné žaloby na některé německé firmy, které za války využívaly práce tisíců nuceně nasazených pracovníků. Výsledkem byla velice rozsáhlá jednání o náhradě škod, které nacistické Německo způsobilo a československá diplomacie konečně dokázala vyjednat pro své totálně nasazené občany důstojné odškodnění. Obdobné dohody byly paralelně podepsány i s Rakouskem, kterého se problém totálně nasazených Čechoslováků také týkal.

V České republice bylo tak odškodněno 87 000 osob, z nichž 9 000 vykonávalo práci v koncentračních táborech, 56 000 bylo na práce zavlčeno mimo protektorát, 15 000 bylo nuceno pracovat v obzvláště těžkých podmínkách v rámci protektorátu a 7 000 utrpělo jinou újmu, jako například osoby nucené ukrývat se.³⁵

1.7 Situace zahraničních pracovníků v západním Německu po 2. světové válce

V padesátých letech 20. století začalo Německo přijímat ve velkém tzv. gastarbeitery.³⁶ Vzhledem k velkému hospodářskému rozmachu v poválečném období a nedostatku vlastní pracovní síly jich Německo potřebovalo neuvěřitelného 1,2 milionu.³⁷ Spolková vláda v čele s kancléřem Konradem Adenauerem v roce 1955 podepsala s Itálií první dohodu o nábore dočasných pracovníků. Obdobné dohody pak podepsala s Řeckem, Španělskem, Tureckem, Marokem, Jižní Koreou, Portugalskem a Jugoslávií.³⁸ Nejpočetnější spolupráce byla s Tureckem, konkrétně více než 2,5 milionu Turků požádalo o pracovní povolení a průměrně každý čtvrtý ho dostal, což činí 625 000 pracovníků z Blízkého východu. V roce 1973 se německá vláda rozhodla další příchod gastarbeiterů zastavit, vzhledem k zpomalující se ekonomice a blížící se ropné krizi. Výsledek byl ovšem jiný, než vláda pravděpodobně předpokládala. Přestože se počet přistěhovaleckých pracovníků snížil, počet lidí jiného, než německého původu se zvýšil, protože pro mnoho již přistěhovaných pracovníků s rodinami se stalo Německo trvalým domovem. Viz dnešní menšiny v Německu: především turecká, ale i polská, syrská, rumunská, italská, chorvatská a řecká.³⁹

³⁵ ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 56

³⁶ Cizinec, který dlouhodobě pracuje v hospodářsky vyspělejší zemi z [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter>

³⁷ [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/dejiny-a-vyvoj-integrace-obcanu-tretich-zemi-na-nemeckem-pracovnim-trhu/>

³⁸ Tamtéž

³⁹ [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/nemecko/r~i:wiki:1880/>

2 TOTÁLNĚ NASAZENÍ Z VALAŠSKA

Nejprve je třeba si uvědomit, že celý náš průmysl byl včleněn do toho říšského a přeorientován na válečnou výrobu. Není tudíž divu, že se v celém Protektorátu Čechy a Morava rozšiřovaly výrobní kapacity v hutním průmyslu, kovoprůmyslu a chemickém průmyslu. V oblasti Valašska byly zásadní firmy pro říši především Zbrojovka Vsetín,⁴⁰ pyrotechnická továrna v Jablůnce, podnik Mikrofona ve Valašském Meziříčí se zaměřením na radiotechnickou výrobu zejména telefonů a telegrafů, gumárny firmy Optimit v Zubří a řada dalších. Zejména do vsetínské Zbrojovky se snažila dostat většina zdejších lidí ohrožených totálním nasazením, aby nebyli přesunuti do oblasti bombardované Třetí říše. Počet obyvatel Vsetína díky nuceně nasazeným dvojnásobně vzrostl.

Díky mezistátním smlouvám ještě před válkou dojížděl do Německa pevně stanovený počet dělníků. V počátcích protektorátu byla zahraniční práce stále dobrovolná. „*Noviny z pod Radhoště*” ze dne 25. března 1939 uvádějí, že největší poptávka byla po dělnících na dráze, po nádenících, kteří pracovali na stavbě silnic a po hornících. Dále se sháněli zedníci, tesaři, kováři, zámečníci a jiní. Podmínkou byl pouze dobrý zdravotní stav a úplná přesvědčenost. Zajímavé je, že mzdy pro všechny měly být stejné jako pro německé dělníky stejné kategorie a kvalifikace.⁴¹ O měsíc později se však v pokynech Zemského ústředního úřadu v Praze ze dne 24. dubna 1939 uvádí: *nezaměstnaní pobírající podporu v nezaměstnanosti musí se dostavit k najímání všichni... nezaměstnaný, který bezdůvodně odepře přijmout práci v Německu, může být poslán do pracovního tábora.*⁴²

Ve Valašském Meziříčí probíhalo najímání od 30. března 1939. Během prvního dne bylo najato 154 osob. V Rožnově dosáhl dne 31. března a 1. dubna počet osob čísla 279. Zprávy úřadu práce ve Valašském Meziříčí uvádějí, že ke dni 13. září odjelo do Německa 1140 mužů a 34 žen.⁴³ Později, od roku 1944, začalo ve velkém povolávání studentů středních odborných škol. Nejvíce postiženou školou se stala Vyšší průmyslová škola strojnická ve Vsetíně. Do Německa byli rovněž nasazováni studenti vyšších tříd gymnázií.

Mladí lidé se různými způsoby snažili totálnímu nasazení vyhnout. Údajně se například šířil návod, jak to udělat za pomoci vdechnutí kakaa, které jako by ztmavilo plíce na rentgenu. (Takto „těžce nemocní“ nebývali na nucené práce povolováni.) Mnohem častějším prostředkem ale byly sňatky, někdy i fingované, jelikož na začátku nebyly povolovány vdané ženy. Tato výhoda byla zanedlouho zrušena a reálnou možností, jak se nasazení vyhnout, bylo pro dívky

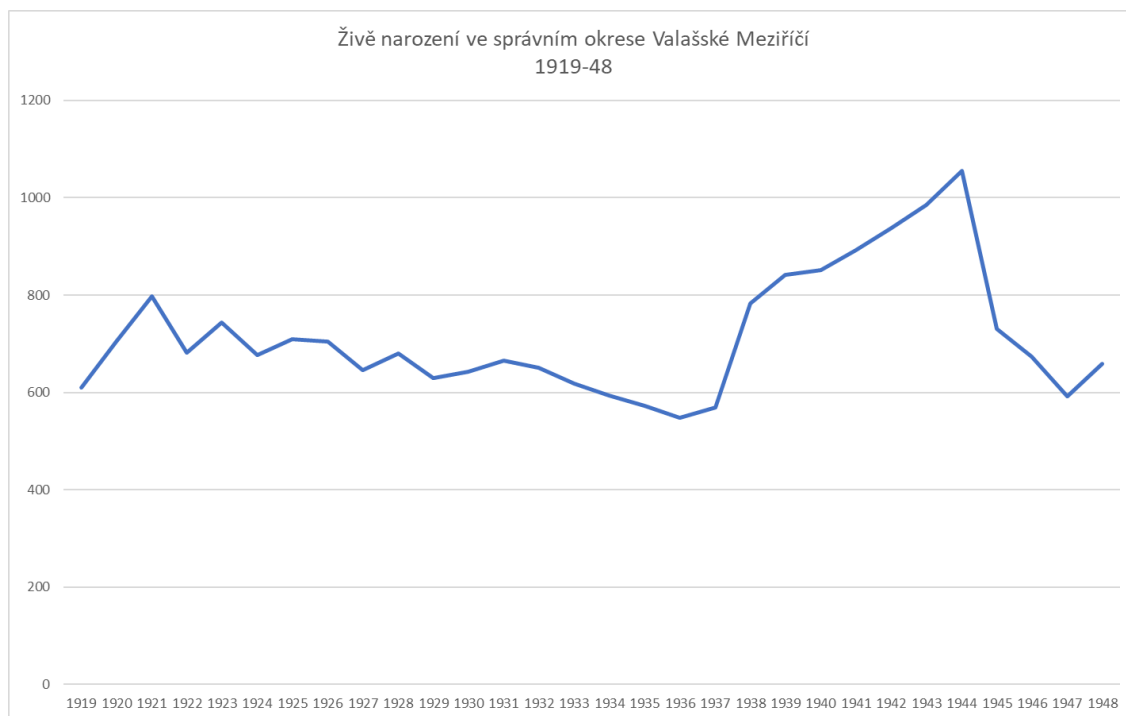
⁴⁰ Zbrojovka Vsetín pod německou správou v období 1939–45 měla změněný název koncernu na „Waffenwerke Brünn, Aktiengesellschaft – Zbrojovka Brno, a. s.“. Samotný koncern byl tvořen sedmi závody – I. Brno, II. Považská Bystřice, III. Vsetín, V. Kuřim, VII. Brno-Cejl, VIII. Praha-Vršovice, IX. Praha-Vršovice. Převzato z KOSTKA, David. *První fáze historie podniku „Zbrojovka Vsetín“ a její vliv na rozvoj města Vsetín (1937-1955)*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce prof. PhDr. Jana Burešová, CSc. s., s. 34

⁴¹ *Noviny z pod Radhoště*. XLIII. Valašské Meziříčí, dne 25. března 1939, s. 4

⁴² NEKUDA, Vladimír, ed. *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*, s. 274-275

⁴³ Tamtéž

těhotenství. Z toho důvodu se není čemu divit, že ročník 1944 je jeden z nejpočetnějších,⁴⁴ jak dokládá graf vytvořený na základě dostupných statistických údajů o vývoji porodnosti.

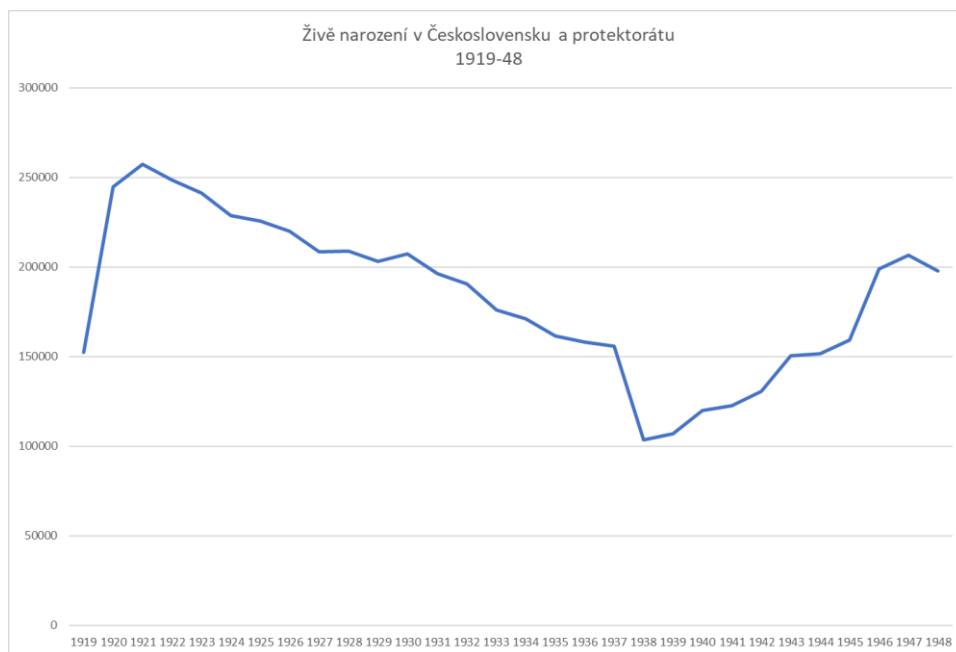

Graf 1 Živě narození ve správním okrese Valašské Meziříčí v období 1919–48

Při vyhodnocení výrazného nárůstu počtu nově narozených ve správním okrese Valašské Meziříčí v době protektorátu je ovšem třeba vzít v potaz i to, že v roce 1938 tento správní okres o něco zvětšil svůj rozsah oproti roku 1937, a to z důvodu úpravy hranic v důsledku Mnichovské dohody. Větší část silně německého sousedního okresu Nový Jičín byla přiřčena k Třetí říši, ale jeho jedenáct českých obcí se stalo součástí správního okresu Valašské Meziříčí, který se díky tomu rozrostl o 7437 ha a 9390 obyvatel.⁴⁵

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ JANKOT, Miroslav. *Důsledky Mnichovské dohody pro valašskomeziříčský okres*. Olomouc, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce doc. PhDr. Karel Konečný, CSs., s. 19–23

Graf 2 Živě narození v Československu a protektorátu v období 1919–48

Graf vývoje porodnosti v Československu a v protektorátu v letech 1918–1948 dokládá podobné, i když ne zcela totožné tendence vývoje porodnosti v celostátním měřítku.

2.1 Soupis repatriantů z Valašského Meziříčí k 1. říjnu 1945

Stát se po válce snažil vypořádat s evidencí obětí nacistické perzekuce. Bylo nutné zjistit kdo, kde a kdy byl nacisty poškozen. Při zkoumání otázky totálně nasazených osob je velmi důležité, že se z poválečné doby dochoval v archivním fondu Okresní národní výbor Valašské Meziříčí soupis repatriantů na území okresu Valašské Meziříčí. Tento seznam byl sestaven podle vyhlášky ministerstva ochrany práce a sociální péče. Všichni obyvatelé zdržující se dne 1. října 1945 v obci se měli osobně dostavit ve stanovenou dobu k příslušnému referentovi. Ten pak měl na podkladě repatriantem předloženého registračního průkazu a všech dalších úředních dokladů zanést jeho jméno do „Sčítacího záznamu repatrianta“.⁴⁶

Za repatrianty byly považovány osoby zadržované v koncentračních, internačních, pracovních táborech nebo ve věznicích, totálně nasazení dělníci mimo okruh svého bydliště, osoby nasazené na zákopové práce, práce ve službách protiletectké ochrany a osoby nuceně nasazené

⁴⁶ BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 164

v „Technische Nothilfe“.⁴⁷ takzvaní přistěhovalci a osoby, které byly zavřeny německými úřady anebo opustily své řádné bydliště.⁴⁸

Seznam repatriantů se pro mne stal výchozím zdrojem pro zkoumání hlavní otázky, do jaké míry byli studenti gymnázia ve Valašském Meziříčí a obecně tedy také studenti českých středních škol postižení totálním nasazením. Přepis toho cenného dokumentu je součástí publikace „*Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*“ od archivářů Tomáše Baletky a Zdeňka Pomkly ze SOkA Vsetín, která byla vydána v roce 2017 za podpory Oblastní organizace Českého svazu bojovníků za svobodu Valašské Meziříčí (dnes organizace Svazu za uchování bojových tradic Valašské Meziříčí).

2.1.1 Seznam totálně nasazených obyvatel Valašského Meziříčí

Od začátku výzkumu jsem předpokládal, že asi nebude možné vytvořit přesný seznam všech totálně nasazených z gymnázia, protože studenti této školy pocházeli ze širšího okruhu než jen z obcí v rámci správního okresu Valašské Meziříčí. Rozhodl jsem se proto pro dílčí sondu a zaměřil jsem se nejprve na seznam totálně nasazených osob z Valašského Meziříčí, protože jsem předpokládal, že nejvíce studentů školy pocházelo odtud. Z rozsáhlého souboru jsem vybral ty osoby, které mají u svého jména zkratku tot. nas.⁴⁹ Dalším plánovaným krokem bylo srovnat tato jména se seznamem abiturientů meziříčského gymnázia, který je k dispozici na webových stránkách školy a pokusit se najít shodu. Výsledkem je následující seznam s vyznačenými jmény gymnazistů.

Adámek Boh., Adámková Štěpánka, **Báčová Viola**, Barák Ladislav, Baroš Miroslav, Basel František, Bata Alois, Brňovják Ladislav, Brzobohatý Eduard, **Cabáková Ludmila**, Cajsberger Vlad., Cverna Bohumil, Čech Alois, Čelechovský Jan, Čuba Bedřich, Dědič Lubomír, Dolečková Vlasta, Došek Stanislav, Doupcová Konstancie, Doupovec Leopold, Drexlerová Anna, Dvořák Josef, Filgas Karel, Fojtů Ladislav, Folta František, Frňka Alois, Gabera Pavel, Gazda Rudolf, Gibereš Antonín, Halfar Bedřich, Holý Karel, Horatiusova Květuše, provdaná Míková, Hradil František, Hradil Jan, Hromadová Jiřina, Hruboňová Jarmila, Húsek František, Indruch Jiří, Jalůvka Jindřich, Janíček Jindřich, Janíček Josef, Janiš Alois, Januš Jaroslav, Jaroň Bohumil, Jedelský Karel, Jokl Jindřich, Jurek Jan, Juroška Bedřich, Juroška Jaroslav, Kašík Bohumil, Kašík Jaroslav, Kašpar Bohumír, Kokeš Antonín, Kolařík Bohumír, Koňářík František, Konvičný Jaroslav, Korytář Josef, Kozák Štěpán, Kraus František, Křepelka Miroslav, Kudla Jaroslav, Kurtin Ladislav, Kurtin Vladimír, Litner Adolf, Macíga Richard, Machaň Antonín, Machaň Miroslav, Majer Antonín, Malina Ladislav, Metelová Vilma, Michal Antonín, Mikšová Evženie, Mikulčák Oldřich, Mizera Vladimír, Mrázek Jindřich, Myšková Helena, Netopilík Jan, Nohavica Alois, Novák Alois, Olšák František, Onderka František, Orlita Otakar, Palát

⁴⁷ *Technische Nothilfe* = jednotky Technické nouzové pomoci, které byly ihned nasazovány na odklízovací práce po spojeneckých náletech. Dostupné z ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. Nucená práce 1939-45, s. 50

⁴⁸ BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 164

⁴⁹ Tot. nas. je zkratka pro totální nasazení

Josef, Palička Josef, Palička Karel, Papež Boh., Pavlák Jaroslav, Pavlica Ondřej, Pavlů Zdeněk, Pečiva Jan, Plánka Oldřich, Pobořil František, Polášek Ladislav, Reiner Rudolf, Románek Jan, Rozsypal Zdeněk, Růžička Viktor, Sedláčková Danuška, Seget Johann, Seget'a Josef, Seget'ová Milada, Schäfer Jiří, Schmied Josef, Sivoň Jan, Skýpala Josef, Skýpalová Svatava, Slačálek Oldřich, Slezák Antonín, Smrčka Josef, Sommer Rudolf, Stodůlka Vojtěch, Stolář Rudolf, Šimáčková Vlasta, Šimčík Jan, Šimčík Josef, Šindler Jaroslav, Škrla Pavel, Škromach Jan, Škvařil Václav, Šperlík František, Štěpka Jiří, Štíva Josef, Štork Oldřich, Štverák Miroslav, Táborský František, Táborský Josef, Tydlačka František, Urbánek František, Vaculín Jan, Vičík Stanislav, Vilém Jaroslav, Vítěz Ludvík, Voda Ladislav, Vosála Václav, Vrabel Josef, Vrabel Ondřej, Wiesner Zdeněk, Wolf Karel, Zajíc Josef, Zajíček Jaroslav, **Zavadil Zdeněk**, Žitník Josef, Žitník Otto.⁵⁰

2.1.2 Seznam totálně nasazených občanů Hrachovce

Po seznamu totálně nasazených z Valašského Meziříčí jsem se snažil najít mé rodině blízké manžely Grygarovy, kteří pocházeli z Hrachovce, vesnice, která je dnes součástí Valašského Meziříčí jako jeho místní část. V seznamu jsem je oba našel a zároveň jsem vypsal všechny ostatní se zkratkou tot. nas., protože se zde také mohli nacházet studenti meziříčského gymnázia. Šlo mi i o srovnání s další vesnicí, Krhovou a s Valašským Meziříčím.

Adam Vladimír, Adamec Josef, Adámek Bohumil, Bochníček Václav, Dobiáš Alois, Dobiáš Jaroslav, Dobiáš Svatopluk, Frňka Jarolím, **Grygar František**, **Grygarová Anna, roz. Konvičná**, Horák Jaroslav, Hruboň Antonín, Jurečka Stanislav, Kabeláč Augustin, Kabeláč Josef, Konvičná Ludmila, Konvičný Emil, Koryčanský František, Košárek Oldřich, Kruťová Marta, Matušik František, Mikulenka Karel, Mužík Josef, Sadílek Stanislav, Skalka František, Štěpnička Karel, Vajgl Cyril, Vávra Eduard, Vojvodík Julius, Vrabel Ludvík, Zetek František.⁵¹

2.1.3 Seznam totálně nasazených občanů Krhové

Poslední seznam je z řad totálně nasazených občanů Krhové, kde se narodili mí prarodiče, manželé Jurečkovi a kde žiju. Proto mě výsledky obzvlášť zajímaly, ale bohužel jsem v něm jméno svého pradědy Josefa Jurečky, o němž jsem věděl, že byl totálně nasazen, nenašel. Je tedy zřejmé, že 1. října 1945 v Krhové nebyl přítomen.

Brandter Rudolf, Černoch Josef, Černoch Ladislav, Daněk Antonín, Dolák František, Golán Josef, Hajný Josef, Holčák František, Hrachovec Jan, Janoš František, Janyška Josef, Jaroň František, Kalina Stanislav, Karban Ludvík, Kateřinák Evžen, Konečný Josef, Martinek František, Mladenka Josef, Mlčoch Oldřich, Němec Josef, Orszag Jan, Pavelka František, Pavelka Karel, Pavlica František, Pavlica Josef, Pavlica Rudolf, Pavlicová Matylda, Pavlíková Berta, Petřek Frant. Josef, Plandor Ladislav, Pobořil Josef, Polach František, Polášek Bohumil, Pražák

⁵⁰ BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 195-214

⁵¹ BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 173-174

Jaromír, Prycl Jaroslav, Převor Karel, Randýsek Robert, Schaffner František, Skypala Miroslav, Smetal Alois, Stolář Oldřich, Štreit František, Táborský Ludvík, Tichánek František, Třeštík Jan, Urban Emil, Urbánek Alois, Vachník Alois, Valigura Bohumil, Vaníčková Ludmila, Vašutová Anna, Voda Jan, Ziegler Leopold, Žlebek Adolf.⁵²

2.2 Totálně nasazení studenti Reálného gymnázia ve Valašském Meziříčí

Značný posun v mé práci nastal během návštěvy Státního okresního archivu ve Vsetíně, kde je umístěn dosud nepřístupný archivní fond Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí. Za pomoci archiváře Mgr. Zdeňka Pomkly jsem získal informace ze školské dokumentace, kde byly v poznámkách uvedeny informace o datu povolání na nucené práce. Při procházení vysvědčení maturitních tříd ze školního roku 1941/42, následně 1942/43 se žádná data tohoto typu nevyskytovala. Teprve záznamech ze školního roku 1943/44 byly ve třídních katalogích ve třídách VIII.A, VIII.B, VII.A, VII.B a VI.A uvedeny u mnoha studentů poznámky o totálním nasazení.

Důležité je dodat, že v důsledku nucených prací nebyly ve školním roce 1944/45 otevřeny VIII. Třídy. Ten, kdo nebyl totálně nasazen, chodil do VII. ročníku, kde se učil maturitní látku. Na jaře roku 1945 se vzhledem k mimořádné situaci na konci války a po osvobození nekonaly maturitní zkoušky. Studenti maturitních ročníků navštěvovali po prázdninách roku 1945 tříměsíční kurz, po jehož absolvování obdrželi vysvědčení dospělosti a pokud měli zájem o další studium, nastoupili na vysoké školy.⁵³

Dalším krokem v mém bádání bylo pročítání korespondence mezi žáky a ředitelstvím Reálného gymnázia ve Valašském Meziříčí, kde studenti museli posílat potvrzení o tom, že jsou opravdu u nějaké firmy zaměstnáni. Díky tomu jsem vypátral konkrétní jména firem, v nichž pracovali.

Poslední poznámkou ke studentům je, že kvůli složitosti doby a nemalému množství překážek, ne každý níže uvedený úspěšně odmaturoval. Žáci, kteří úspěšně složili maturitní zkoušku, jsou označeni hvězdičkou před jménem. Informace o tom, kdo úspěšně prošel našim gymnáziem jsem získal díky webu gfpvm.cz, kde se nachází seznam abiturientů, takže se po zadání jména objeví ročník, kdy daný student odmaturoval. Tučně označení studenti v seznamu patří k zajímavým osobnostem meziříčského gymnázia, jimž je věnována pozornost v další části práce.

⁵² BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 178-180

⁵³ DAVID, Bohumír, MATĚJOVSKÝ, Jaroslav. *Památník Státního reálného gymnázia ve Valašském Meziříčí 1861-1946*. Valašské Meziříčí, 1946. s. 52

2.2.1 Totálně nasazení studenti gymnázia ve školním roce 1943/44

Třída VIII.A

- *Miroslav Beinhauer, narozen roku (dále jen nar.) 1924, povolán k totálnímu nasazení (dále jen povolán/a) 5. 11. 1943, umístěn jako horník do Ostravy na šachtu Hubert
- *Oldřiška Machálková, nar. 1924, povolána 19. 2. 1944, umístěna jako pomocná síla při konstrukci leteckého motoru (strojírenské práce) v Brně, zaučena v Erfurtu/Thüringenu ⁵⁴
- *Josefa Nohavicová, nar. 1924, povolána 19. 2. 1944, umístěna jako pomocná síla při konstrukci leteckého motoru (strojírenské práce) v Brně, zaučena v Erfurtu/Thüringenu
- *Bedřich Sedlmayer, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, umístěn jako pomocná síla při konstrukci leteckého motoru v Kuřimi (*Gurein*), přeškolen ve vrtulovém závodu Gustav Schwarz v Prossenu
- *Oldřich Beneš, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, pomocná síla (*Hilfskraft*) ve vsetínské zbrojovce (v. z.)
- *František Borák, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, pomocná síla ve v. z.
- *Lubomíra Bradáčová, nar. 1924, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ivan Dobeš, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Naděžda Gabrielová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- ***Svatopluk Havelka**, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Vladimír Hirsch, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Pavčina Hynková, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- Miroslav Janík, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Hynek Jež, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Bohumil Klas, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *František Koleček, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Emílie Kosová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Milan Lang, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Věra Novotná, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Alois Pernica, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Milada Plašilová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Marie Šedová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Antonín Tovaryš, nar. 1923, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Otokar Urbanovský, nar. 1924, povolán 17. 11. 1943, pomocná síla ve v. z.

⁵⁴ Na zaučení nebo také přeškolení v říšských leteckých zbrojovkách odjelo téměř 30 000 mladých lidí. Tento „kurz“ měl trvat 10 měsíců a většina přeškolených se vrátila domů v průběhu podzimu roku 1944. Nejednoho totálně nasazeného postihlo přesunutí ještě před uplynutím 10měsíčního kurzu a byli umístěni buď na území protektorátu do leteckých firem, ale nalezneme skupinky mladých, kteří byli zadržováni ve firmách na území Třetí říše.

Třída VIII.B

- *Dagmar Buchalová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, umístěna jako švadlena ve Vítkovicích, později ošetřovatelka
- *Radúz Parma, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, umístěn jako pomocná síla do Vítkovic
- *Zdeněk Parma, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, nejprve opravář aut (*autoreparatur*) v auto-dílně Eduard Parma ve Frenštátu pod Radhoštěm, poté od 5. 4. 1944 jako pomocný dělník v dopravním parku (*Kraftfahrpark*) v Brně (*Brünn*)
- *Jaroslav Petráš, nar. 1922, povolán 24. 3. 1944, zbrojní dělník ve společnosti Ringhoffer Tatraverke A. G. Nesseldorf (Kopřivnice)
- *Jan Slovák, nar. 1924, povolán 9. 11. 1943, umístěn jako horník do Ostravy na šachtu Hubert
- ***Oldřich Šuleř**, nar. 1924, povolán 9. 11. 1943, umístěn jako horník do Ostravy na šachtu Hubert, poté přemístěn jako pomocná síla do v. z.
- *Taťána Tučná, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, umístěna jako pomocná síla při výrobě punčoch a prádla ve Frenštátu pod Radhoštěm
- *Berta Báčová, nar. 1926, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Viola Báčová, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jaroslav Dvořák, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Vladimír Jalůvka, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Zdeněk Kůrka, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jaroslav Lička, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Zdeněk Nezdařil, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Radomír Novosad, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jarmila Rychlovská, nar. 1925, povolána 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Miroslav Schmidt, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Bedřich Smýkal, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Milada Tomanová, nar. 1925, povolán 22. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Anna Minářová, nar. 1924, povolána 16. 2. 1944, tehdy nemohla být nasazena, jelikož ležela v nemocnici, po uzdravení umístěna do v. z.

Třída VII.A

- *Vladimír Duda, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, propuštěn z tot. nas., rodinný statek
- František Kvasnička, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, pomocný dělník v továrně na náradí v Kroměříži
- *Bohumír Bartoň, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Miloš Havránek, nar. 1924, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jan Holotík, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Vladimír Hruška, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Antonín Hýža, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, pomocná síla ve v. z.
- *Jiří Janovský, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Antonín Janýška, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- ***Vojtěch Jasný**, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.

- *Metoděj Jašek, nar. 1922, povolán 24. 3. 1944 (ve vysvědčení chybně zapsán rok 1943), pomocná síla ve v. z.
- *Josef Kunderát, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Lubomír Kunovský, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ivan Mynář, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jaroslav Perutka, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ivan Pospěch, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ladislav Raab, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *František Volek, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- Arnošt Zbořil, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Miroslav Žídek, nar. 1927, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.

Třída VII.B

- ***Emil Černoč**, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocný dělník u firmy Ant. Bujnoschek ve Frenštátu pod Radhoštěm, poté pomocná síla železářny Vítkovice
- *Pavel Gerlich, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla železářny Vítkovice
- ***Mojmír Horečka**, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla železářny Vítkovice
- *Vladimír Kašlík, nar. 1924, povolán 5. 11. 1943, umístěn jako horník do Ostravy na šachtu Hubert
- *Ludmila Cabáková, nar. 1925, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Olga Dorazilová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Dobromila Drápalová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- Ludmila Güzingerová, nar. 1925, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ota Heimrichová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Vít Jiríček, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Marie Klanicová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Vlastimíra Kurzová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Ondřej Parma, nar. 1924, povolán 24. 3. 1944 (chybně zapsán 11. měsíc), v. z.
- *Jarmila Pospíšilová, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Jaroslav Raška, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Alma Rašková, nar. 1925, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Dagmar Rudovská, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Milouš Růžička, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- Jiřina Somerová, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *František Škarka, nar. 1925, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Alois Šlézar, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Věra Urbanovská, nar. 1926, povolána 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Božetěch Vlček, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- ***Boris Vybíral**, nar. 1927, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.
- *Zdeněk Zavadil, nar. 1926, povolán 24. 3. 1944, pomocná síla ve v. z.

2.2.2 Totálně nasazení studenti gymnázia ve školním roce 1944/45

Třída VII.A

U těchto studentů byla uvedena doba zařazení na nucené práce, dokonce i přesné datum návratu. Naopak se mi bohužel nepodařilo zjistit, kam byli nasazeni. Jediný, u koho to bylo uvedeno, je *Vladimír Bártek, povolán 18. 11. 1943 do vsetínské zbrojovky. Předpokládám, že na stejné místo byla umístěna celá třída nebo minimálně její větší část. Všichni níže uvedení studenti byli do práce zařazení 7. 9. 1944 a do školy se vrátili 28. 5. 1945.

Zdeněk Bulíček, nar. 1926,
Vladislav Drda, nar. 1927
*Milan Forejtek, nar. 1927
*Karel Forman, nar. 1924
*Zdeněk Frühauf, nar. 1924
*Jan Hilský, nar. 1926
Alois Horák, nar. 1926
Josef Horth, nar. 1927
***Felix Chovanec**, nar. 1926
Ladislav Chrobák, nar. 1927
***Vladimír Irgl**, nar. 1927
Jaromír Jašek, nar. 1926
*Zdeněk Jiroušek, nar. 1926
Václav Jurek, nar. 1926
*Radoslav Kubíček, nar. 1926,
Miroslav Láník, nar. 1927
*Svatoslav Lukáš, nar. 1925
*Jiří Martínek, nar. 1927
*Vladimír Meloun, nar. 1926
Vincent Menšík, nar. 1927
*Mírko Merenda, nar. 1926
Zdeněk Mička, nar. 1927
Jiří Novák, nar. 1927
*Ludvík Pečiva, nar. 1927
Jaromír Plešek, nar. 1927
Milan Puszkailer, nar. 1926
Jan Sedláček, nar. 1927
*Mojmír Skřipský, nar. 1927
*Jaroslav Skýpala, nar. 1926
Jan Maria Stančík, nar. 1926
Jaromír Stoklasa, nar. 1927
*Jiří Štěpka, nar. 1927
***Josef Vařeka**, nar. 1927

2.2.3 Studentské letní práce

Část studentstva gymnázia byla za války vybrána jako lehčí manuální pracovníci do Olomouce. Dne 14. července 1944 tak bylo povoláno na dráhy do Olomouce 30 žáků, především z V. a VI. třídy.

Jiří Martinek, Miroslav Láník, Karel Forman, Zdeněk Frühauf, Felix Chovanec, Jan Hilský, Mirko Merenda, Milan Forejtek, Jiří Štěpka (abiturienti z roku 1946, třída VIII. A)

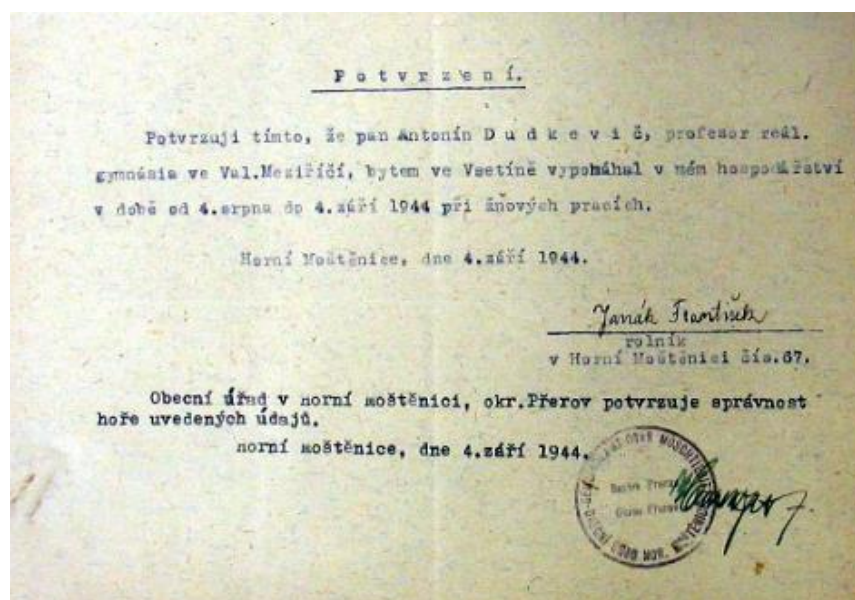
Vlastimil Fiurášek, Vilém Heller, Lubomír Holub, **Milan Kejzlar**, Karel Majkus, Otakar Loska, Oldřich Filip, Miroslav Nedvěd, Jan Novosad, Jaroslav Španihel, Svatopluk Zbránek, Milan Rosenzweig, Jaroslav Krejčí (abiturienti z roku 1947, třída VIII. A)

Dále byli povoláni i Zdeněk Bulíček, Alois Horák, Zdeněk Mička, Jaromír Plešek, Adolf Žerdík a Stanislav Jakubčík, ale ti Reálné gymnázium ve Valašském Meziříčí nedostudovali.

Studenti se mohli vyhnout této formě letní práce, pokud bylo potvrzeno, že byli zaměstnáni někde jinde. Například Marta Tobiášová (abiturientka z roku 1947) byla zaměstnána na polních žňových pracích ve válcovém mlýně v Újezdci u Luhačovic.

2.2.4 Letní práce profesorů

Dokonce ani profesori našeho gymnázia neunikli letní práci pro říši. Také oni museli dokládat pracovní potvrzení z období prázdnin. Například profesor Antonín Dudkevič vypomáhal v hospodářství Františka Janáka v Horní Moštěnici od 4. srpna do 4. září 1944 při žňových pracích.

Obr. 4: Potvrzení zaměstnání profesora Antonína Dudkeviče. Zdroj: Orig. Státní okresní archiv Vsetín.

2.3 Oběti nucených prací ze správního okresu Valašské Meziříčí

Již v dříve uvedené knize *“Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí”* jsem také zkusil dohledat, kolik lidí z tohoto správního okresu při totálním nasazení zahynulo. Záznamy za každou obec jsou členěny na oběti domácího odboje, oběti války, oběti osvobozovacích bojů a oběti rasové persekuce. Obyvatelé, kteří zahynuli během nuceného nasazení byli zařazeni do kapitoly oběti války. Prošel jsem všechny obce a podařilo se mi vytvořit seznam obyvatel, pro které se nucená práce stala osudnou, ať už byly důvody jakékoliv. Po srovnání seznamu totálně nasazených studentů gymnázia se seznamem obětí ze zdejšího správního okresu jsem zjistil, že žádný student meziříčského gymnázia během totálního nasazení nepřišel o život.

Mezi oběti nucených prací zjištěné při mém výzkumu patří:

Bártek Augustin z Brňova, narozen 1894, v roce 1940 nasazen totálně na práci do Štětína (Polsko), od té doby je nezvěstný.⁵⁵

Dobiáš Bohuslav z Hrachovce, narozen 19. 5. 1907, zahynul 6. 6. 1940 při totálním nasazení v Kaprunu (Rakousko) v lomu při sesuvu půdy.⁵⁶

Hruboň Emil z Hrachovce, narozen 3. 10. 1924, zahynul 22. 3. 1944 při totálním nasazení v Berlíně (Německo), přišel o život při náletu.⁵⁷

Holec Rudolf z Křivého, narozen 21. 11. 1897, nasazen na práci do Německa a od 21. 12. 1943 je nezvěstný. Údajně zahynul ve Stefansdorfu (obec Horní Štěpánov).⁵⁸

Kristek Josef z Křivého, narozen 9. 7. 1922, od roku 1943 byl pracovní nasazen v Německu, kde byl rovněž uvězněn, neboť uprchl z práce. Zahynul patrně při návratu domů (nezvěstný od 7. 5. 1945).⁵⁹

Knápek Rudolf z Byniny, narozen 19. 12. 1909, zahynul 24. 4. 1945 poté, co byl postřelen při útěku z totálního nasazení z Esterwendu (Německo).⁶⁰

Křenek Josef z Valašské Bystřice, narozen 9. 6. 1917, zahynul 28. 8. 1944 v Ostravě na nucených pracích při bombardování města.⁶¹

⁵⁵ BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. s. 45

⁵⁶ Tamtéž s. 26

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Tamtéž s. 46

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Tamtéž s. 16

⁶¹ Tamtéž s. 77

Lidák Jaroslav z Valašské Bystřice, narozen 19. 2. 1909, datum úmrtí není známo, ale zahynul při bombardování Halle (Německo).⁶²

Pařízek Robert z Dolní Bečvy, narozen 22. 2. 1923, zahynul 25. 1. 1943 při totálním nasazení na šachtě v Michálkovicích na následky těžkého úrazu.⁶³

Ovčáček Richard z Loučky, narozen 11. 9. 1919, zahynul 27. 11. 1944 na nucených pracích v Braunshweigu (Německo).⁶⁴

Pobořil Václav z Valašského Meziříčí, narozen 1922, zahynul na nucených pracích v roce 1944 při bombardování Essenu (Německo).⁶⁵

Sladovník Bohumil ze Zašové, narozen 10. 7. 1921, zahynul 1. 5. 1945 při totálním nasazení v Německu.⁶⁶

Těhan Josef ze Zašové, narozen 27. 12. 1912, zemřel 6. 5. 1944 na TBC na nucených pracích v Burgstadtu (Německo).⁶⁷

Tichánek Ladislav z Křivého, narozen 27. 8. 1922, zahynul 16. 5. 1942 při náletu v Německu, kde byl od roku 1941 totálně nasazen.⁶⁸

Vaculčák Josef ze Zašové, narozen 3. 6. 1912, zahynul 13. 6. 1942 v nemocnici ve Frýdku následkem útrap z totálního nasazení v Essenu.⁶⁹

Zubek František z Hutiska–Solance, narozen 5. 5. 1921, zahynul 23. 6. 1944 na nucených pracích v Rehferdu (Německo).⁷⁰

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž s. 18

⁶⁴ Tamtéž s. 41

⁶⁵ Tamtéž s. 110

⁶⁶ Tamtéž s. 156

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Tamtéž s. 47

⁶⁹ Tamtéž s. 156

⁷⁰ Tamtéž. s. 28

3 TOTÁLNĚ NASAZENÍ VÝZNAMNÍ STUDENTI MEZIŘÍČSKÉHO GYMNÁZIA

V seznamů totálně nasazených žáků Reálného gymnázia s českým jazykem vyučovacím ve Valašském Meziříčí se mi podařilo najít deset zajímavých osobností. Ke čtyřem z nich přikládám krátký medailonek.

Svatopluk Havelka

(2. května 1925 Vrbice – 24. února 2009 Praha)

Hudební pedagog a skladatel vážné, filmové a scénické hudby, autor mnoha symfonických skladeb i komorních a duchovních děl. Součástí jeho kompozičního stylu jsou i náměty tzv. nové hudby a prvky moderní harmonice. V roce 1990 byl jmenován profesorem skladby na pražské AMU.⁷¹ Byl manželem herečky Libuše Havelkové a otcem herce, zpěváka a režiséra Ondřeje Havelky. Zkomponoval hudbu k sedmdesáti celovečerním filmům (např. Všichni dobří rodáci, Až přijde kocour, Kdo chce zabít Jessii nebo Ucho), k sto padesáti krátkým filmům a k řadě divadelních inscenací. V roce oslav stého výročí založení meziříčského gymnázia složil pro svou bývalou školu slavnostní znělku, užívanou při významných příležitostech.⁷²

Svatopluk Havelka ze třídy VIII. A byl 24. 3. 1944 totálně nasazen do vsetínské zbrojovky.

Oldřich Šuleř

(1. června 1924 Ostrava – 26. ledna 2015 Ostrava)

JUDr. Oldřich Šuleř byl spisovatel, dramatik a publicista. Vystupoval také pod literárními pseudonymy Ján Obrat, Jiří Pelíšek, J. Chabala, Jura Machýček, Cyril Krutílek atd. Studoval na gymnáziu v Opavě a ve Valašském Meziříčí. Jako totálně nasazený pracoval na šachtě v Ostravě a ve zbrojovce na Vsetíně. Po skončení druhé světové války vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy. V roce 1949 se zúčastnil celostátní rozhlasové soutěže o nejlepší rozhlasovou hru. Soutěž vyhrál, a to rozhodlo o jeho další spisovatelské dráze. Pracoval jako redaktor v rozhlase, jako ředitel ostravské Krajské lidové knihovny v Ostravě, jako šéfredaktor časopisu Červený květ a řadu let jako předseda ostravské pobočky Obce spisovatelů. Byl čestným občanem města Ostravy.⁷³

Oldřich Šuleř ze třídy VIII. B byl 9. 11. 1943 nejprve totálně nasazen na šachtu Hubert v Ostravě jako horník a poté přemístěn do vsetínské zbrojovky. Své drsné zážitky z nucených prací zachytil autenticky v románu s autobiografickými rysy nazvaném Dlouhé stíny. Zobrazuje v něm město Sousedov (Valašské Meziříčí) a své mládí, které prožil jako student gymnázia

⁷¹ AMU je zkratka pro Akademii múzických umění v Praze

⁷² [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>

⁷³ [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/oldrich-suler-2564>

v době okupace. Román je promyšleně komponován v několika časových pásmech a dvou vypravěčských formách. Přesvědčivě zachycuje zážitky mladého gymnazisty totálně nasazeného na ostravské šachtě. Těžké pracovní podmínky a hrubost až krutost některých z jeho spolupracovníků znamenají pro idealisticky smýšlejícího studenta drsné vystřízlivění z části jeho iluzí.

„Že zrovna na šachtu, vždyť většinu spolužáků ze třídy povolali do nedaleké salačovské zbrojovky, (pozn. autora vsetínská zbrojovka) právě jen několik studentů z celého ústavu putovalo až do Ostravy! Tu smutnou zásluhu jsem přičítal otci, ale tohle jsem nesměl před matkou vyslovit. Konečně mohla to být opravdu souhra okolností či dokonce náhoda, potřebovali doplnit zásilku mladých hutářů a rolnických synků z okolí, tak sáhli po studentech. A tak jsem v té naší várce · pro šachtu Adam objevil jedinou známou tvář, navíc kterou bych určitě nečekal – Ladise Antoše (pozn. autora: Ladis Antoš mohl být Jan Slovák, který chodil se Šuleřem do třídy a byl podle třídního katalogu také nasazen do Ostravy na šachtu Hubert).

„Tehdy jsem nad tím mávl rukou – totální nasazení na šachtě jsem chtěl brát sportovně. Trpce se usmívám: jediná směna v dole mne hned zkraje drsně poučila, že šachta není sportovní kolbiště a neplatí v ní fair play, nýbrž zákony boje o život. Ostrava, ta celostátní polepšovna, mi hned napoprvé ukázala, co je to zneuctění člověka. Zahnali mne ze školní lavice a od večerů poezie do šachty, která mi brala dech, protože nejvíce vyčerpává práce, kterou vykonáváš z donucení. Důlní stroje, jejichž posláním jsem nechápal, působily na mne děsivě jako předpotopní obludy, přežívající tisíciletí v ložiskách uhlí a kamene. Tváří v tvář hlubokému, rozlehlému a nepřehlednému dolu jsem prožíval bázeň z vlastní nepatrnosti – taková je pravda, všední a nelichotivá!

Stojím tiše nad svou fotografií na závodní legitimaci a hledím na vlastní tvář s pocitem cizoty: ty zmučené oči nemohou být moje, a ještě jako by každé z nich patřilo jinému člověku – nepoznávám se! A přece vím, že jsem to já, a kdesi vespod se ve mně chvěje srozumění s tím obličejem, odhodlaným a neústupným i při zřetelném vyčerpání, dokonce k němu pociťuji trochu obdivu. Protože to nemohlo být jenom sportovní furiantství, co mi pomohlo snášet zesurovělý život válečné robotárny v podzemí.”⁷⁴

Zajímavé na textu je střídání ich s er-formou. Při vyprávění o poválečném, což v románu znamená přítomném čase, používá autor ich-formu, jak můžeme vidět výše, a naopak er-formu Oldřich Šuleř využívá při vzpomínání na studentské časy za okupace, poznamenané rozkolem s otcem, přívržencem českého fašismu, útrap z doby totálního nasazení a dalších zážitků z období druhé světové války.

“Rozrazila ho horečnatá zimnice, na chvíli se probрал ke kalnému polovědomí. Třeštil oči do tmy, ale než si stačil uvědomit, kde je, co tu dělá, proč leží na tvrdých stolech přiřazených k sobě, nesmírná únava ho opět sklála do mračného spánku, ačli to nebyly mdloby.

⁷⁴ ŠULEŘ, Oldřich. *Dlouhé stíny*. Praha: Československý spisovatel, 1984. Žatva (Československý spisovatel), s. 211–215

Procitl nad ránem, zakyslý trhaným spánkem a neodpočatý. Časné šero se tlačilo přes špinavá okna do kasárenské haluzny. Převrátil se na bok, aby ulevil otláčeným záďům, a vyhlédl do zarezavělého svítání.

Na pozadí kolmého nebe spatřil obrysy hor a chvíli se mu zdálo, že je doma a dívá se na valašské vrchy – ale kdeže! Za dělnickými kasárenami se vypíná haldové pohoří, lemující sopečné území nevábneho města, a obzor je prostehován komíny a těžními věžemi.

Od časného rána byl jako u vidění, šachta se ho zmocnila bez okolků a po svém. Ve známkovně mu shodili známku (od této chvíle se stal pouhým číslem) a potom se ocitl ve vysoké špinavé síni, na hácích u stropu tam visely šaty jako smutní oběšenci; jeden volný hák si také spustil, převlékl se do starých hadrů, na hák navěšel prádlo a šaty, jak to viděl u havířů, nahoru kabát, zapnul knoflíky a svázal rukávy a panáka vytáhl řetízem pod strop. Vyfasoval lampu a prošel chodbou ze zprohýbaného plechu pod těžní věž, vše v pospěchu, všechno samý hluk a lomoz, největší u klece. Vrátka třaskala, ostře zazněly zvonkové signály narážečů, a zase řinčivý rachot, jak klec vyjížděla z útrobu dolu, narazila na plechy a posléze přistála a uklidnila se. – Nástup na čtvrté patro! vzkřikl narážeč a chumel těl vtláčil Jurku do klece, branka sklapla, vrátka třeskla, prudké zavanutí větru, zanikl signál a také pekelný rachot slábne, klec letí do hlubin. Stál vklíněn mezi chlupskými těly a zdálo se mu, že klec zvolna stoupá, nebýt občasných blesknutí světla, jak proletěla patrem. A potom ho tlak přibil ke dnu klece, opět pekelný rachot narážených plechů, a havíři se derou z klece na čtvrté patro. Nárážiště bylo osvětleno skromně a zahlušený a přisleplý Jurka prvním krokem šlápl do kaluže mastnoty. Strkali do něho, cloumali s ním a nadávali mu, protože překážel, dokud s e nezařadil do proudu havířů. Šli po překopu, voda jim co chvíle začvachtala pod botama, vzduch se tam mísil s pachem oleje, benzínu a mazutu, a potom se chodba úžila a snížila, světla ubylo. Jurka klopytal o pražce a otloukal si hlavu o stropnice, protože lampa havíře, který šel před ním, mu blikala do očí. Šňůra světýlek se kroutila, také těžkými dveřmi procházeli, v dole je mnoho dveří, aby vzduch vhaněný z povrchu neprotahoval jen některými štolami, takto je zajištěno větrání. Chodby se zvolna odvíjely, museli urazit kus cesty pod zemí, kterým směrem asi a co je nad nimi na povrchu? Konečně se za ohybem štol rozzářily kahany havířů, kteří sjeli dolů před nimi. ”⁷⁵

Vojtěch Jasný

(30. listopadu 1925 Kelč – 15. listopadu 2019 Přerov)

Jeden z významných představitelů nové vlny československého filmu v 60. letech. Původně točil dokumenty, v šedesátých letech ale vyvolaly velký zájem jeho hrané filmy „Až přijde kocour“ a pozdější trezorový snímek „Všichni dobří rodáci“ z roku 1968. Konec svobodné tvorby a politická perzekuce po srpnové invazi zapříčinily jeho odchod do emigrace. Jako režisér a filmový pedagog pak působil v Rakousku, Německu, Francii, Kanadě a od roku 1984 v USA.

⁷⁵ Tamtéž

Po roce 1989 žil v Přerově. Za svá díla získal mnohá ocenění na filmových festivalech v Cannes, Berlíně, Buenos Aires, v létě roku 2013 obdržel v Karlových Varech Křišťálový glóbus za přínos české kinematografii a v roce 2013 Výroční cenu AČFK⁷⁶ za hlubokou lidskost, kterou jsou prodchnuty jeho snímky.⁷⁷

Vojtěch Jasný byl ze třídy VII. A totálně nasazen 24. 3. 1944 do Vsetínské Zbrojovky. Za války také přišel o otce, ředitele školy v Kelči, vlastence a aktivního člena Sokola, který zahynul v Osvětimi 12. 3. 1942 necelého půl roku po svém zatčení.⁷⁸ Tragický zážitek jistě ovlivnil i to, že jedním z Jasného prvních hraných filmů byl v roce 1960 příběh nazvaný „*Přežil jsem svou smrt*“, který se odehrává v prostředí koncentračního tábora.⁷⁹

Josef Vařeka

(5. červenec 1927 – 15. června 2008)

Narodil se ve Valašském Meziříčí, kde vystudoval gymnázium a poté Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor národopis – slovanská filologie. Na umístěnku učil do roku 1951 v Duchcově v letech 1957-63 v Teplicích. Poté pracoval v Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd v Praze a přednášel na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Byl vědeckým tajemníkem a místopředsedou Národopisné společnosti československé. Ve svých pracích se soustřeďoval na lidové stavitelství v českých zemích, významně se zasadil o dokumentaci osídlení česko-německého pohraničí v severních Čechách a věnoval se i problematice etnických menšin. Vytvořil na 700 titulů – knih, studií a recenzí.⁸⁰

Další totálně nasazení významní studenti meziříčského gymnázia

Mezi další zajímavé osobnosti mezi totálně nasazenými studenty z meziříčského gymnázia, jejichž životní příběhy mne zaujaly, patří:

PhDr. Felix Chovanec, CS.c (25. prosince 1926 Valašské Meziříčí) byl odborný asistent katedry turistiky a lyžování.⁸¹ Totálně nasazen byl ze třídy VI. A pravděpodobně do Vsetínské Zbrojovky 7. 9. 1944 a vrátil se 28. 5. 1945.

Prof. MUDR. Ladislav Chrobák, CS.c (11. duben 1927 – 8. března 2014) byl emeritní profesor Univerzity Karlovy, pracovník Lékařské fakulty UK v Hradci Králové.⁸² Totálně nasazen byl ze třídy VI. A pravděpodobně do Zbrojovky Vsetín 7. 9. 1944 a vrátil se 28. 5. 1945.

⁷⁶ AČFK je zkratka pro Asociaci českých filmových klubů

⁷⁷ [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>

⁷⁸ VALUCH, Jan. *Kelč v době 2. světové války*. Valašské Meziříčí, 2020. Seminární práce. Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí.

⁷⁹ [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/4779-prezil-jsem-svou-smrt/prehled/>

⁸⁰ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.osobnostivalasska.cz/osobnost/josef-vareka/>

⁸¹ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/felix-chovanec-106836>

⁸² [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ladislav-chrobak-34404>

Doc. PhDr. Vladimír Irgl, CSc. (3. září 1927 Bystřice pod Hostýnem) byl český vysokoškolský učitel, odborný asistent angličtiny, překladatel a autor řady učebnic angličtiny.⁸³ Totálně nasazen byl ze třídy VI. A pravděpodobně do Zbrojovky Vsetín 7. 9. 1944 a vrátil se 28. 5. 1945.

JUDr. Boris Vybíral, CSc. (10. ledna 1927 Valašské Meziříčí – 5. prosinec 1962) byl docent trestního práva.⁸⁴ Povolán k totálnímu nasazení ze třídy VII. B dne 24. 3. 1944 jako pomocná síla ve Zbrojovce Vsetín.

Mojmír Horečka (1926 Frenštát pod Radhoštěm) byl český jazykovědec, literární kritik a regionální historik.⁸⁵ K totálnímu nasazení byl povolán ze třídy VII. B 24. 3. 1944 jako pomocná síla do železáren ve Vítkovicích.

Emil Černoch (10. srpen 1926 – 27. říjen 2002) byl původně student Univerzity Karlovy, později pracoval v Austrálii jako účetní/finanční manažer. Roku 1950 utekl před komunistickou totalitou překročením řeky ze Slovenska do Rakouska, do své vlasti se vrátil až v roce 1991.⁸⁶ Povolán k totálnímu nasazení byl ze třídy VII. B dne 24. 3. 1944 jako pomocný dělník u firmy Ant. Bujnoschek ve Frenštátu pod Radhoštěm, poté přemístěn jako pomocná síla do železáren ve Vítkovicích.

⁸³ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vladimir-irgl-112881>

⁸⁴ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/detail/?&idx=upol_us_auth*m0200555

⁸⁵ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/slovník-nareci-z-roznovska-a-frendstatu.A120602_1787189_zlin-zpravy_ab

⁸⁶ [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://museum.wa.gov.au/welcomewalls/names/ernoch-emil>

4 ŽIVOTNÍ OSUDY MANŽELŮ JUREČKOVÝCH

4.1 Josef Jurečka

Josef Jurečka se narodil 12. března 1924 na Hrádkách jako osmé dítě obchodníka s dobyt看em Aloise Jurečky a Veroniky Jurečkové rozené Onderkové. Školní docházku zahájil na Obecné škole v Krhové, kde absolvoval pět tříd. Pak pokračoval ve studiu na reálném gymnáziu ve Valašské Meziříčí. Po pěti letech přestoupil na učitelský ústav, kde se připravoval na dráhu učitele obecné školy (tyto školy odpovídaly dnešnímu prvnímu stupni základních škol).

Když začala válka, byl v průběhu třetího ročníku dne 1. 2. 1944 uvolněn ze školy a totálně nasazen do Vítkovických železáren, kde údajně pracoval na vrátnici. Nejsem si však jist, zda tomu skutečně tak bylo, jelikož tam měli být nejčastěji umístěováni pohybově hendikepováni lidé.

V naší rodině se vypráví, že jednoho dne pradědovi nebylo příliš dobře, a tak si zašel k lékaři, kde dostal třídenní neschopenku. Právě během těchto tří dnů byla Ostrava spolu s Vítkovicemi bombardována a část Vítkovických železáren i s vrátnicí byla zničena. Pradědeček sám svou nemoc nazýval jakýmsi šestým smyslem, díky kterému unikl smrti.

Ovšem tato historka asi nebude pravdivá, jelikož se můj pradědeček vrátil z totálního nasazení už 25. května 1944, ale rozsáhlé bombardování Ostravy a Vítkovic proběhlo až 29. srpna 1944.⁸⁷ Otázkou je, zda nešlo o nějaký menší nálet, o němž jsem zatím nenašel žádný záznam.

Po úspěšných dodatečných zkouškách na učitelském ústavu působil jako pomocný učitel v Měšťanské škole ve Valašské Bystřici, kde učil od 1. září 1945 do 31. ledna 1946. Poté byl dekretem Zemské školní rady v Brně přemístěn do pohraničí na Osoblažsko na Obecnou školu Hlinka v okrese Krnov. V Hlince vyučoval od 1. února 1946 do 30. září 1947. Dne 28. září 1946 se v kapli v Kunkovicích oženil s Marií Procházkovou. Narodily se jim dvě děti, Anna a Josef, který ale vážně onemocněl a v 16 letech zemřel.

Jako každý občan tehdejší Československé republiky byl Josef Jurečka povolán na základní vojenskou službu. Tak se dostal na Slovensko do Popradu, kde byl po čase pověřen výcvikem nováčků. Rád vyprávěl, že když chtěl dostat „opuštěák“, tedy povolení jet na nějakou dobu domů za rodinou, musel vyhrát šachovou partii proti svému veliteli. Obvykle s úsměvem dodal, že doma býval často. Po dvouleté vojenské službě (1. 10. 1947–30. 9. 1949) se vrátil zpátky na trojtřídní školu do Hlinky.

Po třech letech požádal kvůli nemocnému synovi o přemístění zpátky na Valašsko, nejlépe na Valašskomeziříčsko nebo Vsetínsko. Úřady mu vyhověly, a tak byl umístěn na národní školu na Bystřičce, kde však strávil pouze necelý rok (1. 10. 1952–31. 8. 1953). Po roce se znova

⁸⁷ [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.patriotmagazin.cz/ostravu-za-valky-nicily-desitky-bombardovani-nalezky-pum-nejsou-neobvykle>

stěhoval, tentokrát do Babic u Kelče v tehdejší okrese Valašské Meziříčí, kde získal učitelský byt. Na základní škole v Babicích byl ředitelem od 1. září 1953 do 31. srpna 1971.

Vzhledem k neochotě úřadů v okrese Vsetín zvýšit mu po 28letech praxe plat, přesunul se jako ředitel na Základní devítiletou školu Partutovice v okrese Přerov. Tam strávil jeden rok a vrátil se zpátky na Vsetínsko, tentokrát do Choryně a do Veselé. Na obou školách učil jeden rok. Jeho posledním pracovištěm před důchodem byla základní škola ve Stříteži nad Bečvou, kde působil až do roku 1983, kdy byl penzionován.

Josef Jurečka zasvětil celý život výchově mladé generace. Své učitelské poslání zvládal bezvadně, což o něm tvrdí i „Komplexní hodnocení soudruha Josefa Jurečky provedené v roce 1974“, které je součástí jeho učitelského spisu v SOkA Vsetín.

Josef Jurečka zemřel 22. dubna 2013 ve věku 89 let v nemocnici ve Valašském Meziříčí.

4.2 Marie Jurečková, rozená Procházková

Marie Procházková se narodila 31. srpna 1924 v Kunkovicích poblíž Kroměříže na menším statku jako dcera Františka Procházky a Anny Procházkové, rozené Vránové. Vzdělávání započala ve škole v Brankovicích, které byly od Kunkovic vzdálené necelých 5 km, kam musela chodit každý den pěšky.

Marie měla jednu sestru a aby se rodina užívala, pracovali všichni společně na statku. V Protektorátu Čechy a Morava rodina Procházkových, stejně jako všichni zemědělci, nuceně dodávala Němcům značnou část vypěstovaných naturálií, což bylo v rámci válečného hospodářství zcela běžné. Z toho důvodu ani jedna z dcer nebyla odvedena na nucené práce do říše.

Krátce po válce vystudovala Marie Zemskou hospodyňskou školu v Kroměříži. Po dokončení studia se poznala s Josefem Jurečkou, za kterého se provdala. Rok po svatbě se jim narodila dcera Anna a zanedlouho syn Josef. První dva roky žili mladí manželé u Mariiných rodičů v Kunkovicích. Po umístění manžela do Hlinky u Opavy se tam všichni čtyři společně přestěhovali. O pár let později zdědil Josef Jurečka pozemek na Hrádkách u Valašského Meziříčí, kde postavili rodinný domek, v němž pak oba žili až do své smrti.

Marie Jurečková zemřela 18. února 2009 ve věku 84 let v nemocnici ve Valašském Meziříčí.

5 ŽIVOTNÍ OSUDY MANŽELŮ GRYGAROVÝCH

5.1 František Grygar

František Grygar se narodil 18. října 1924 v Hrachovci. Podle vyprávění chodíval jako šestiletý chlapec pást krávy starostovi z Veselé, aby své rodině finančně pomohl. František Grygar získal základní vzdělání na Obecné škole ve Veselé. Během války se se stal řeznickým tovaryšem.

Někdy v průběhu roku 1942 či 1943 se František Grygar podle vyprávění pár dní ukrýval v místních lesích, když zjistil, že probíhá jakýsi odvod osmnáctiletých. Není známo kdy se tak rozhodl, ani kdy se odhodlal svůj úkryt opustit, ale pravděpodobně se skrýval jen pár dní.

Poté mu jeho starší bratr poradil, aby se nechal zaměstnat v protektorátu, aby nemusel do říše. Starší bratr ho dovezl k ostravským manželům s německými kořeny, kteří byli řezníci. Ti mladého Františka Grygara u sebe zaměstnali až do konce války.

Často vzpomínal, jak každý týden přišli vojáci pro salámy, skopové, ale i housky. Chodili brzy z rána, a proto často musel vstávat už o půlnoci, aby stihl všechno připravit a nachystat. Celou válku prožil v Ostravě a půl roku po jejím skončení si vzal Annu Konvičnou.

Po svatbě byl František povolán k povinné vojenské službě ve Frenštátě pod Radhoštěm, kde pracoval ve vojenské kuchyni. Po dokončení vojenského výcviku se s rodinou přestěhovali do Nového Jičína, kde díky ženě dostali byt. Bydleli zde až do roku 1960. V tomto čase se jim narodily dvě děti, starší syn František a mladší dcera Magdaléna. Po zbytek života se živil prací v masně, kterou vedla jeho paní.

V 70. letech si koupili rozestavěný dům v Hrachovci. Velkým problémem pro ně byl nedostatek času na stavbu, který měli jen o víkendech. A tak dlouho bydleli všichni čtyři jen v jednom pokojíčku. Po nějaké době dům dostavěli a žili v něm až do své smrti.

František Grygar zemřel 25. prosince 1995 ve věku 71 let.

5.2 Anna Grygarová, rozená Konvičná

Anna Konvičná se narodila v Hrachovci dne 2. března roku 1924, tedy ve stejném roce jako všichni výše uvedení. Chodila do školy v Hrachovci a pomáhala doma rodičům v malém hospodářství. Pak přišla druhá světová válka, během níž byla v roce 1944 totálně nasazena až do dalekého německého Erfurtu.

Tam byla umístěna do továrny firmy Mitteldeutsche Metallwerke GmbH Erfurt, ve které se vyráběly letecké součástky. Práce v továrně byla nebezpečná, protože za druhé světové války postihlo Erfurt 27 velkých náletů. Anna pracovala u pásu společně s Němci, Francouzi a mnoha dalšími národnostmi. Vyprávěla, že když nestíhali plnit normy, tak jim němečtí vojáci zmenšovali porce jídla a vyhrožovali i zastřelením. Ovšem i mezi německými spolupracovníky byli takoví, kteří pomalejším cizincům tajně pomáhali.

Anna se dočkala konce války a vrátila se zpět do rodného Hrachovce, kde si po půl roce vzala za manžela Františka Grygara. Od úřadů dostala potvrzení o totálním nasazení, údajně to byl červený papír, na který si její syn František Grygar vzpomínal při vyprávění jako na „červený poukaz“. Díky odsunu Němců dostala Anna s rodinou byt v Novém Jičíně, který byl dříve osídlen německým obyvatelstvem. Do bytu číslo 70 na Trlicově ulici se nastěhovali již 17. listopadu 1945. Anna si po válce doplnila vzdělání a stala se vedoucí v masně v Novém Jičíně. Na této pozici byla až do důchodu.

Anna Grygarová zemřela 9. září 2011 ve věku 87 let.

ZÁVĚR

Má práce byla inspirována příběhem mé babičky, která mi vyprávěla o svých rodičích, jež jsem já osobně nepoznal. Velice mě zaujaly informace o totálním nasazení pradědy Josefa Jurečky do Vítkovických železáren a další příběhy, které se v rodině tradovaly. Pokusil jsem se o přesnější zjištění toho, jaká byla realita, v níž se můj praděda Josef pohyboval. Popsal jsem proto masovou součást nacistické perzekuce, jíž byly nucené práce pro Třetí říši, které se podle současných odhadů týkaly asi 13,5 milionů lidí. Jejich životní a pracovní podmínky nebyly stejné a záležely na jejich národnosti. V obzvlášť těžkých poměrech pracovali zejména lidé ze Sovětského svazu a z území dnešního Polska nebo ti, kteří podléhali ustanovení Norimberských zákonů. Ale ať už byli nuceně nasazení odkudkoliv, jejich pobyt na území Třetí říše, masivně bombardované spojeneckým letectvem, byl velice nebezpečný. Další rizika a ohrožení vyplývala z těžké práce. Mezi totálně nasazenými osobami z bývalého správního okresu Valašské Meziříčí jsem narazil na 16 osob, které nucené práce nepřežily (zahynuli při náletech, na následky úrazu při práci v lomu, byli postřeleni při pokusu o útěk, prohlášeni za nezvěstné atp.). Souhrnné údaje týkající se totálně nasazených z protektorátu uvádějí 640 000 osob, z toho 3 500 lidí pracovní nasazení nepřežilo.

Otázku zahraničních pracovníků v Německu jsem také začlenil do širšího kontextu, protože za prací sem přicházeli lidé z různých zemí v době před druhou světovou válkou i po ní, všeobecně známým případem jsou tzv. gastarbeiteri z Turecka a dalších zemí, kteří pomáhali utvářet tzv. německý ekonomický zázrak po válce. Jejich postavení bylo ve všech směrech naprosto odlišné od milionů lidí přinucených násilím k těžké práci pro Třetí říši v době války.

S tímto tématem souvisí i otázka odškodnění nucených prací, která se složitě prosazovala během několika desetiletí po válce a čeští totálně nasazení byli v obzvlášť nevýhodné pozici, protože česko-německé vztahy dlouhodobě komplikovala otázka sudetských Němců. Obecně napomohly odškodnění totálně nasazených například i hromadné žaloby na některé německé firmy, které byly v USA podány v roce 1998. V návaznosti na to byly pak nakonec i mezi Českou republikou a Německem, posléze i Rakouskem, podepsány dohody o odškodnění, které se realizovaly přes Česko-německý fond budoucnosti financovaný z české i německé strany. (Odškodněno bylo nakonec 87 000 osob včetně vězňů koncentračních táborů a dalších odbojářů.)

Při zkoumání rozsahu nucených prací na Valašsku a dopadu na středoškolské studenty na meziříčském gymnáziu jsem získal podstatné informace za pomoci archiváře Mgr. Zdeňka Pomkly, který mi zprostředkoval data ze školské dokumentace z nezpracovaného archivního fondu Gymnázium Valašské Meziříčí a je také jedním z autorů knihy *„Oběti II. Světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí“*.

Cenný seznam repatriovaných dokládá, jak vysoký počet mladých lidí podléhal nucenému nasazení a jak výrazně tato povinnost ovlivnila chod meziříčského gymnázia, protože většina studentů vyšších ročníků byla totálně nasazena. Díky záznamům ve školské dokumentaci v SOkA Vsetín bylo možné dohledat, kde konkrétně pracovali. Nejčastěji to bylo ve vsetínské zbro-

jovce. Výrazné narušení jejich vzdělávání v posledních letech války se pak projevilo v organizaci maturit v roce 1945. Samotné zkoušky se vůbec nekonaly, studenti absolvovali po prázdninách tříměsíční kurz a nastoupili k dalšímu studiu na vysokých školách nebo do zaměstnání.

Zajímavým zjištěním pro mě osobně bylo to, že totální nasazení postihlo i některé významné absolventy naší školy, například režiséra Vojtěch Jasného nebo spisovatele Oldřicha Šuleře. Ten dokonce velice autenticky zachytil své zkušenosti z těžké práce na ostravské šachtě v románu Dlouhé stíny. Dalším zdrojem informací jsou vzpomínky doposud žijícího vysokoškolského profesora Ing. Milana Kejzlara, který jako student gymnázia kopal v zimě roku 1944 hroby pro německé vojáky, kteří zemřeli v lazaretu v dnešní Mateřské, základní a střední škole pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí nebo pomáhal kopat malé německé bunkry umístěné na strategických místech ve městě (např. u kostela sv. Trojice ve Valašském Meziříčí).

Zdejšího regionu se na konci války dotkly také zákopové práce, opevnění, které Němci budovali na území Moravy a Dolního Rakouska a kde byli mladí lidé z protektorátu také významně nasazení. Podařilo se mi popsat tvrdé pracovní a životní podmínky zákopníků, dobovou atmosféru doplňují i nalezené dokumenty (časopis Krumpáč nebo korespondence znepokojených rodičů s ministerstvem školství).

Ačkoliv moji příbuzní, zmínění v této práci souvisejí s gymnaziálními studenty jen volněji, byly pro mě jejich příběhy užitečným zdrojem informací o každodenních obtížích a neustálém riziku, které provázelo člověka v takové situaci. Na konkrétním příkladu jsem mohl vidět, jak silně je zážitky z války poznamenaly. Na druhou stranu také to, jak některé příběhy postupem času žijí svým vlastním životem a že je někdy potřeba je kriticky vyhodnotit.

Moje práce je další kapitolou při poznávání historie Gymnázia Františka Palackého Valašské Meziříčí, které má v letošním roce již 152 let a jsem rád, že k legionářům, odbojářům a obětem války z této školy, z nichž mnozí jsou nám známi, jsem mohl přidat jména totálně nasazených, kteří doposud zkoumání nebyli. Osudy totálně nasazených, to jsou tisíce zajímavých příběhů, které často nebyly vůbec veselé, a právě proto si myslím, že by neměly být zapomenuty. Moje práce by se mohla stát užitečným podkladem k dalšímu bádání na toto téma a já sám bych v něm rád při studiu historie na vysoké škole pokračoval.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv České republiky

- Digitální výstava *Zwangsarbeit*

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Vsetín

- Fond Gymnázium Františka Palackého Valašské Meziříčí

POUŽITÁ LITERATURA

ADAM, Alfons, Hana HAVLŮJOVÁ, Šárka JARSKÁ, Petr KOURA, Jaroslav NAJBERT, Alexander von PLATO a Miroslav VANĚK. *Nucená práce 1939-1945: příběhy pamětníků ve výuce: příručka pro učitele k online výukovému prostředí*. Praha: Živá paměť, 2016. ISBN 978-80-904406-2-3.

BAHOUNKOVÁ, Milena, Tomáš BALETKA, Lenka DRÁPALOVÁ, et al. *Zašová v proměnách časů*. Zašová: obec Zašová, 2020. ISBN 978-80-907583-2-2.

BALETKA, Tomáš a Zdeněk POMKLA. *Oběti II. světové války z řad občanů správního okresu Valašské Meziříčí*. Valašské Meziříčí: Oblastní organizace ČSBS Valašské Meziříčí, 2017. ISBN 978-80-270-3183-2.

BINNER, Jens, KNIGGE, Volkhard, Rikola-Gunnar LÜTTGENAU a Jens-Christian WAGNER, ed. *Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-347-1.

DAVID, Bohumír, MATĚJOVSKÝ, Jaroslav. *Památník Státního reálného gymnázia ve Valašském Meziříčí 1861-1946*. Valašské Meziříčí, 1946.

JANKOT, Miroslav. *Důsledky Mnichovské dohody pro valašskomeziříčský okres*. Olomouc, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce doc. PhDr. Karel Konečný, CSs.

KOSTKA, David. *První fáze historie podniku „Zbrojovka Vsetín“ a její vliv na rozvoj města Vsetín (1937-1955)*. Olomouc, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce prof. PhDr. Jana Burešová, CSc. s.

KRAMÁŘ, Josef. *Valašsko-meziříčské starozitnosti*. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašské Meziříčí ve spolupráci s Městem Valašské Meziříčí, 2007-. ISBN 978-80-254-9749-4.

Krumpáč: list českých zákopníků. Olomouc, dne 12. dubna 1945.

NEKUDA, Vladimír, ed. *Okres Vsetín: Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Valašské Meziříčí: Hvězdárna Valašské Meziříčí, 2002. Vlastivěda moravská. ISBN 80-7275-024-0.

Noviny z pod Radhoště. XLII. Valašské Meziříčí, dne 25. března 1939.

SPOERER, Mark. *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939-1945*. Praha: Argo, 2005. Historické myšlení. ISBN 80-7203-708-0.

ŠULEŘ, Oldřich. *Dlouhé stíny*. Praha: Československý spisovatel, 1984. Žatva (Československý spisovatel).

INTERNETOVÉ ZDROJE

BABKOVÁ, Teresa. *Jak jsme nedobrovolně sloužili Říši* [online]. 2010, 22. 9. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/jak-jsme-nedobrovolne-slouzili-risi-6656363>

Boris Vybíral [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://library.upol.cz/arl-upol/cs/detail/?&idx=upol_us_auth*m0200555

BROULÍK, Petr. *Ostravu za války drtilo bombardování, nálezy pum nejsou neobvyklé* [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.patriotmagazin.cz/ostravu-za-valky-nicily-desitky-bombardovani-nalezky-pum-nejsou-neobvykle>

DR. DAVID, Alexandra a Olufemi ATIBIOKE. *Dějiny a vývoj integrace občanů třetích zemí na německém pracovním trhu* [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/dejiny-a-vyvoj-integrace-obcanu-tretich-zemi-na-nemeckem-pracovnim-trhu/>

Emil Černoch [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://museum.wa.gov.au/welcome-walls/names/ernoch-emil>

Dějiny a vývoj integrace občanů třetích zemí na německém pracovním trhu [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/dejiny-a-vyvoj-integrace-obcanu-tretich-zemi-na-nemeckem-pracovnim-trhu/>

Felix Chovanec [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/felix-chovanec-106836>

Gastarbeiter [online]. 2022, 9. 7. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Gastarbeiter>

Josef Vařeka [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.osobnostivalasska.cz/osobnost/josef-vareka>

Ladislav Chrobák [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ladislav-chrobak-34404>

Mojmír Horečka [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/slovník-nareci-z-roznovska-a-frendstatu.A120602_1787189_zlin-zpravy_ab

Myšlenka napsat knihu o Vojtěchu Jasném se zrodila v New Yorku [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://kavarna.hostbrno.cz/clanky/myslenka-napsat-knihu-o-vojtechu-jasnem-se-zrodila-v-new-yorku>

Německo [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/nemecko/r~i:wiki:1880/>

NSDAP [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/nastupnacismu-v-nemecku-priprava-nemecka-na-valku/>

NSDAP [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C4%9B_socialistick%C3%A1_n%C4%9Bmeck%C3%A1_d%C4%9Bnick%C3%A1_strana

Oldřich Šuleř [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.osobnostivalasska.cz/osobnost/oldrich-suler>

Oldřich Šuleř [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/oldrich-suler-2564>

Organizace Todt [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_Todt

Ostarbeiter [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ostarbeiter>

Ostravu za války ničily desítky bombardování, nálezy pum nejsou neobvyklé [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.patriotmagazin.cz/ostravu-za-valky-nicily-desitky-bombardovani-nalezky-pum-nejso-neobvykle>

Přežil jsem svou smrt [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/4779-prezil-jsem-svou-smrt/prehled/>

Rožnovští mají nový slovník místního nářečí, odhalí i zapomenuté výrazy [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/slovník-nareci-z-roznovska-a-frendstatu.A120602_1787189_zlin-zpravy_ab

Sicherheitsdienst [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sicherheitsdienst>

Sturmabteilung [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sturmabteilung>

Totálně nasazení Češi [online]. [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.vhu.cz/exhibit/totálně-nasazení-cesi-rok-1944>

Vladimír Irgl [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vladimir-irgl-112881>

Volkssturm [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Volkssturm>

Významní absolventi [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>

Demografické ročenky (pramenná díla) 1949–1930 [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie_1949_1930

ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY

Rozhovor s Mgr. Annou Špalkovou, dcerou manželů Jurečkových z 25. 9. 2022

Rozhovor s Františkem Grygarem, synem manželů Grygarových z 31. 12. 2022

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Pracovní knížka. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap01e_obr14.htm	11
Obr. 2: Úryvek z časopisu Krumpáč "nedělní oběd". Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06h_obr31.htm	16
Obr. 3: Leták varující před prací v říši. Převzato z: Nucená práce: Němci, nuceně nasazení a válka. Praha, 2014.....	17
Obr. 4: Potvrzení zaměstnání profesora Antonína Dudkeviče. Zdroj: Orig. Státní okresní archiv Vsetín.....	30
Obr. 5: Plakát propagující práci v Třetí říši. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap01c_obr07a.htm	50
Obr. 6: Další leták propagandy. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Zdroj: http://web.nacr.cz/zw/html/kap02c_obr04.htm	50
Obr. 7: Nařízení ministra hospodářství a práce o nasazení pro zákopové práce. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06i_obr33.htm	51
Obr. 8: Malý bunkr na křižovatce v blízkosti meziříčského gymnázia. Foto autor.....	51
Obr. 9: Dopis ministru protektorátní vlády, v němž si rodiče stěžují na špatné zacházení se svými dětmi. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06i_obr34.htm	52
Obr. 10: Druhá strana dopisu ministru protektorátní vlády. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06i_obr35.htm	53
Obr. 11: Časopis "Krumpáč" vydáván pro zákopníky. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06h_obr31.htm	54
Obr. 12: Potvrzení zaměstnání studentky Marty Tobiášové. Zdroj: Orig. Státní okresní archiv Vsetín.....	55
Obr. 13: Svatopluk Havelka. Převzato z: https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi	55
Obr. 14: Oldřich Šuleř. Převzato z: https://www.iliteratura.cz/clanek/37913-suler-oldrich	56
Obr. 15: Vojtěch Jasný. Převzato z: https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi	56
Obr. 16 Josef Vařeka. Převzato z: https://www.osobnostivalasska.cz/osobnost/josef-vareka	57
Obr. 17 Josef Jurečka v den maturitní zkoušky. Foto z rodinného archivu Jurečkových.....	57
Obr. 18 Svatební fotografie Josefa a Marie Jurečkových. Foto z rodinného archivu Jurečkových.	58
Obr. 19 Oddací list Josefa a Marie Jurečkových. Foto z rodinného archivu Jurečkových.....	59
Obr. 20 Josef Jurečka při vystoupení k MDŽ v Babicích. Foto z rodinného archivu Jurečkových.	60
Obr. 21 Marie Procházková v dobách studia. Foto z rodinného archivu Jurečkových.	60
Obr. 22 Josef a Marie na lavičce za jejich domem na Hrádkách Foto z rodinného archivu Jurečkových.	61
Obr. 23 Svatební fotografie Františka a Anny (uprostřed v dolní řadě). Foto z rodinného archivu Grygarových.	61
Obr. 24 František Grygar na vojenském výcviku (napravo). Foto z rodinného archivu Grygarových.	62
Obr. 25 František Grygar se svými dětmi. Foto z rodinného archivu Grygarových.	62

Obr. 26 Obrázek radnice Erfurtu, který Anna poslala dopisem domů. Foto z rodinného archivu Grygarových.	63
Obr. 27 Dopis, který poslala Anně kamarádka z Hrachovce. Foto z rodinného archivu Grygarových.	63
Obr. 28 Druhá strana obálky dopisu. Foto z rodinného archivu Grygarových.....	64
Obr. 29 Fotka na osobním průkazu Anny Konvičné po válce. Foto z rodinného archivu Grygarových.	64
Obr. 30 Pro nedostatek dokladů o totožnosti dostala Anna nový průkaz po válce. Foto z rodinného archivu Grygarových.	65

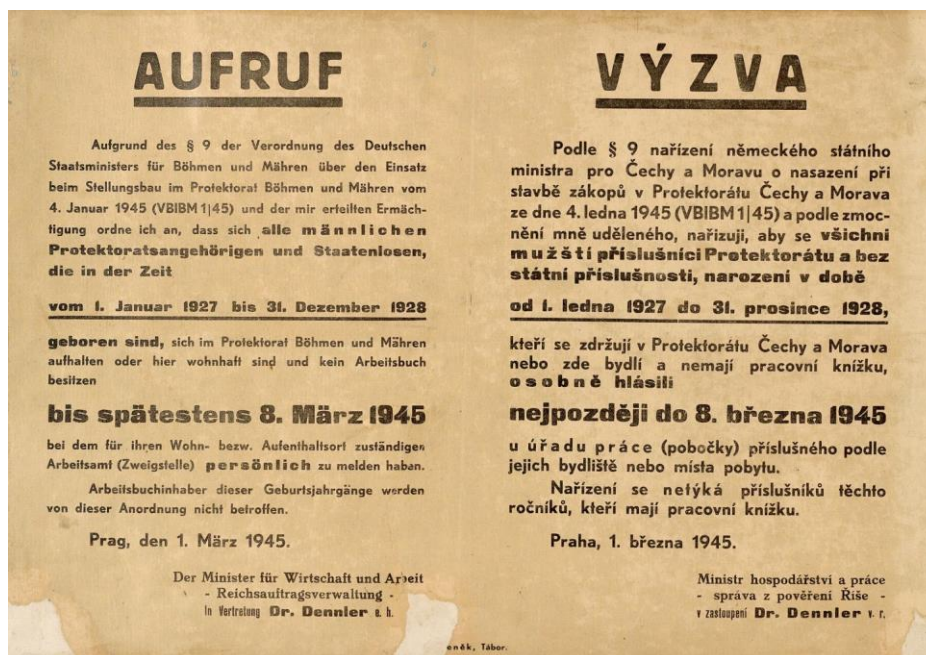
OBRÁZKY

Obr. 5: Plakát propagující práci v Třetí říši. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap01c_obr07a.htm

Obr. 6: Další leták propagandy. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Zdroj: http://web.nacr.cz/zw/html/kap02c_obr04.htm

Obr. 7: Nařízení ministra hospodářství a práce o nasazení pro zákopové práce. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zv/html/kap06i_obr33.htm

Obr. 8: Malý bunkr na křižovatce v blízkosti meziříčského gymnázia. Foto autor.

817-6/45-

Slavětí, 7. dubna 1945.

all

Vážený pane ministře!

20

Obraťme se na Vás přímo v nutné záležitosti, ve které je nebezpečí v prodlení.

Dne 17. března t.r. odjeli naši synové ročníků 1927-1928 na vytržení prac. úř. v Slavětí na zákoppy do Dolan u Olomouce. Byli v táboře č. 1214 který byl veden kuratoriem. O Velikonociích bylo vedení zrušeno a hoši odvezeni do Těšína pod německým vedením. Ubytováni byli ve škole na Lehmann-Platz, kde jsou též ubytováni Francouzi, Rusové, Poláci a jiní. Je to asi 15 km od fronty. Klidná je ta Voksturm jehož příslušníci jím říkají, že zákoppy tam jsou už hotové a že hoši budou nastaveni do Voksturm nebo do Těšova organizace, která má být vojenský výjezd a která musí být bojovat. Neohrožen tomu věřiti.

Jak vidíte, tak i ty jste nás ujišťovali, že Říše netáhá na českém národě, by bojoval se sebou. Jsou-li tam zákoppy hotové, pak ať přivezou naše hošy blíže k domovu, neb i zde se budou zákoppy budovat. Byla by možnost jim něco k jídlu, co hoši ve výjimku stále hladoví, potěšují, naslati a co by každá podlína páda od ní utíhla. Do Dolan nic dostávali mírně, částečně vyhradení, ale přece něco dostali. Do Těšína není vůbec rychle naslati ničeho.

Obraťme se na Vás o řešení a záležitost:

- 1) Zabýváte, by tyto mladí hoši, 14-18 let, byli přeloženi do Protektorátu blíže k domovu. Odstraníte je z blízkosti fronty. Když naše policie kope zákoppy, má být set km za frontou (Jihoko u Berouna) proti moji mladí, nezkušení hoši byti v blízkosti fronty, kde je zebá nemoc, zranění i smrt?
- 2) Zabýváte, by nemocní a ohrožení lékařem v Olomouci se neschopní zranění hoši, byli propuštěni domů.

Obr. 9: Dopis ministru protektorátní vlády, v němž si rodiče stěžují na špatné zacházení se svými dětmi. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06i_obr34.htm

Věříme, že jako jste pomohl našim hochům, so byli na
pósi v Říši, že i zde budete jim nápomocni v návratu,
neb umozí a nás nedostávají cel vyjel hochů i v jiných
táborů a dle vyjel apráv, soz vede ku aněpokojení.

Sposímus Vaš anovu o rakročení a věřímus ve Vaši
pomoc.

Rodiče hochů roduičků
1927-1928 z Plavě a okolí.

Obr. 10: Druhá strana dopisu ministru protektorátní vlády. Zdroj: [online]. [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: http://web.nacr.cz/zw/html/kap06i_obr35.htm

Krumpáč

Čís. 21

V Olomouci dne 12. dubna 1945

list českých zákopníků

Poučení pro dnešek

JAROSLAV STICHA

Nedělní denní tisk přinesl na čelném místě velmi zajímavý a velmi poučný pohled do zákulisí tak zvaného českého odboje. Do pozadí povstání na Slovensku. Zdálo by se, že nyní, kdy od slovenského puče uplynulo více než půl roku a kdy převážná část Slovenska je v bolševických rukou, není to vůbec aktuální, ale přece tomu tak není. Ba dokonce je vše, co vypovídají vedoucí tohoto puče, časnější dnes, než to bylo v říjnových dnech minulého roku.

Neboť to, co vypověděl generál Viesta a jeho pět nejbližších spolupracovníků, je nyní, kdy sovětská vojska stojí před našimi hranicemi, názorným dokladem, že je velkým klamem to, co slibuje Londýn i Beněš. Ze by to i u nás nebylo jiné.

Vypovědi Viesta, Gollana, Krátkého, Souhrady a Paulíného nelze odbyt jen tak mávnutím ruky. Nebyli to přece lidé ledajací, ačby pověření Benešovy emigrantské vlády a oni to měli být, kteří měli položit základy k obnovení Československé republiky. Všichni ve svých vypovědích zdůrazňují své demokratické smýšlení, panslavismus a československé citění. Tím větší cenu mají jejich vypovědi pro všechny, kdo věří v Beneše. Vždyť ani jeden z těchto šesti lidí nemluví pro Říši, ani jeden z nich nemá zájem, aby dnešní stav zůstal nezměněn.

A přece to, co vypověděli, je pro nás výstrahou i nesmírným poučením. Všichni do jednoho se shodují v roztrpění nad prohaností tak zvaných spojenců — jedno zda jde o západ či východ. Čeští lidé byli na Slovensku posláni do předem ztraceného boje bez moderních zbraní, bez dostatku střeliva, rozvrácení a se zradou v zádech. Anglie a Amerika nechali povstalec na holičkách a Sověty měli jedinou snahu — vehnat pučisty do katastrofy, jen aby všichni demokraté byli zničeni beze zbytků.

Kamarádi, najdete si ještě aspoň půlhodinky času a přečtěte si znovu svědectví českých emigrantů. Ujasní se vám mnohé a poznáte nad slunce jasné, že jedinou záchranou pro náš národ a naše země je porážka východu i západu. Jen tak vejdem do šťastného míru, po němž všichni folk toužíme.

Boje na řece Moravě

Ve znamení obrany a protiútoků

Ve Vídni se urputně bojuje

Boje na východní frontě se nejvíce soustředily na vídeňský prostor. Bojuje se v jižních, jihozápadních okresech Vídně a ve čtvrti u Západního nádraží. Nápor na Stýrský Hradec byl odražen. Na řece Moravě podnikl nepřítel četné pokusy dostat se na druhý břeh a rozšířit tam své předmostí. Měl však jen malý úspěch, podobně jako mezi Moravou a Váhem. U Moravské brány nebylo žádné významné bojové činnosti. Statečná posádka v Královci nebyla sto zabránit nepříteli vniknouti s přesilou až k vnitřnímu pevnostnímu kruhu.

Na západě nastoupil nepřítel u Stolzenau a Mindem s novými silami k náporu na sever a na východ; byl zatím zastaven západně od Hannoveru po tuhých bojích. O přechody přes Weseru se bojuje. Na severu Porúří, na řece Siegu u severně od Kolína n. R. byly pokusy o průlom zmařeny. Také u Svinibrodu, Bad Margartheimu a u Pforzheimu byly anglo-americké svazy zatlačeny. Fronta je ve znamení německé obrany a úspěšných protiútoků.

Pes — věrný přítel vojáka, koná na frontě důležitou službu. Krumpáč, Olomouc Weltbild

PŘED MORAVSKOU BRÁNOU

Hřbitov pancéřů

Pokusy bolševiků o průlom k Moravské bráně skončily až dosud neúspěšně. Je to proto, že utrpěli zvláště velké a vážné ztráty, jež jim způsobilo německé vojsko v ústupu i v obraně. Vždyť na příklad jedna divise německých granátníků ztrácela za týden 210 pancéřových vozů. Pancéřovi granátníci a pionýři pak dovršili tento hřbitov sovětských pancéřů tím, že za jediný den odstřelili ze 300 útočících nepřátelských pancéřů 125 bojových vozů.

TAKOVÉ JSOU KONCE Inflace ve Finsku

Situace ve Finsku je den ode dne horší. Vzmáhají se stávky, zaměstnanci si za své platy nemohou nic koupit. Znehodnocení peněz se vymklo úřadům úplně z rukou a je odůvodňováno novými požadavky Sovětů. Helsínki jsou již delší dobu bez chleba. Takové jsou důsledky Mannerheimovy kapitulace.

«SPOJENECKÁ» SAMO-SPRÁVA

Trestanec starostou

Anglo-amer. vojenská správa dosadila na místo starosty do obce Bitburgu několikanásobného trestance z Holandska, který v obci pracoval. Jeho nejbližším spolupracovníkem je sedmáctiletý Žid z Rotterdamu.

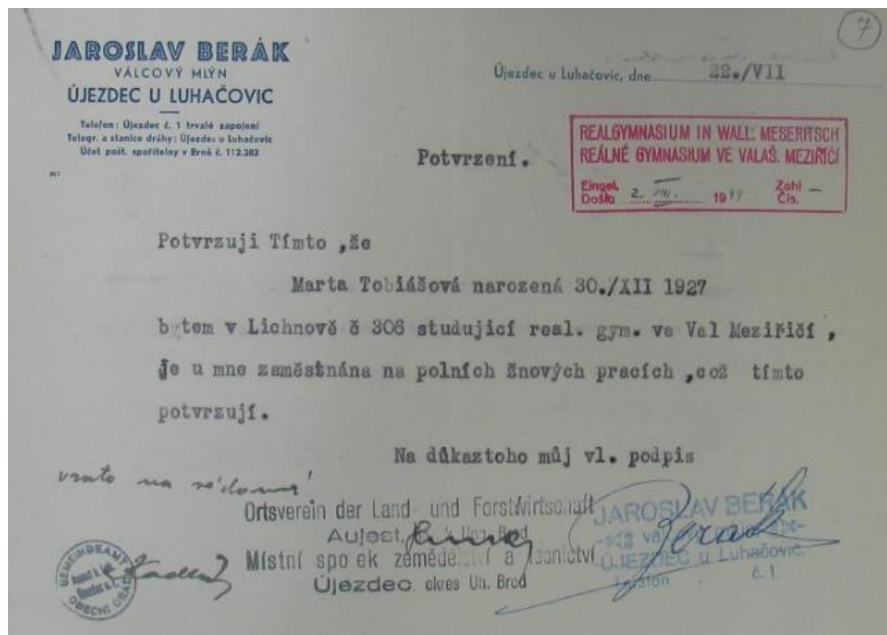

Nedělní oběd chutná zvláště dobře. Vždyť se chlapi těší na vepřovou s knedlíkem vždy celý týden. Krumpáč, Olomouc Foto Miškovský

Kdo mluvil rusky, byl zatčen

Podvod s osvobozováním

O tom, jak bolševici pohlížejí na možnosti znovuzřízení Československa, o tom nejlépe svědčí události, které se odehrály na Slovensku v místech, která padla do rukou sovětských vojsk. Sovětský důstojník si všiml, že v bytě vedle Stalina visí ještě jiné obrazy. Kdo je to?, ptal se, Masaryk? Bývalý československý prezident? Ze už nelze? Tak dolů s ním. A co ten druhý? Nynější prezident Československa? Žádné Československo nebude! Slovensko bude sovětská republika Sundej ho! V Líptovském Sv. Mikuláši se ustavil Národní výbor československý, ale sovětský velitel jeho členy dal pozatýkat. Vysvětlil, že na území Sověty obsazeném se nesmí žádná politika přestovat, tím méně československá. Pokusy o zřízení nějakého československého nebo slovenského správního úřadu zklamaly. Byly odmítnuty bolševiky s nadávkami. Hovořil-li někdo rusky, byl v podezření, že je vyzvědač a mnozí na tu svou zbratrskou lásku doplatili. Tak vyprávěl svědek Ant. J. Kožíškoví, který o tom píše v P. L.

Obr. 12: Potvrzení zaměstnání studentky Marty Tobiášové. Zdroj: Orig. Státní okresní archiv Vsetín.

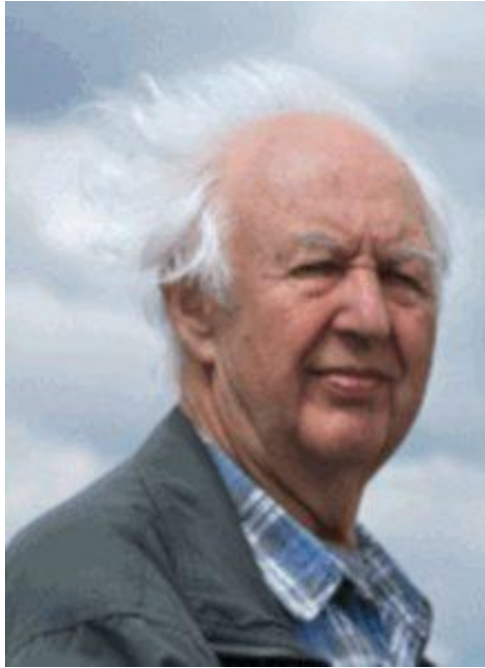
Obr. 13: Svatopluk Havelka. Převzato z: <https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>

Obr. 14: Oldřich Šuleř. Převzato z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/37913-suler-oldrich>

Obr. 15: Vojtěch Jasný. Převzato z: <https://www.gfpvm.cz/vyznamni-absolventi>

Obr. 16 Josef Vařeka. Převzato z: <https://www.osobnostivalasska.cz/osobnost/josef-vareka>

Obr. 17 Josef Jurečka v den maturitní zkoušky. Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Obr. 18 Svatební fotografie Josefa a Marie Jurečkových. Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Republika Československá.
 Země: Moravskoslezská.
 Polit. okres: Kroměříž.
 Soudní okres: Zdounky.

Jedn. čís.: 1189.
 Arcidiecése: Olomoucká.
 Děkanství: Zdounky.
 Ř. k. farnost: Litenčice.

Oddací list.

327/81

Matrika sezdaných: Kunkovice Kniha: XV. List: 22. Poř. čís.: 2.

Den, měsíc, rok sňatku	28. IX. 1946. to jest dvacátého osmého září jeden tisíc devět set čtyřicet šest.	
Místo sňatku	Kaple ř. k. v Kunkovicích./fara: Litenčice./	
Jméno a příjmení	ženicha Jurečka Josef	nevěsty Procházková Marie
Den narození	12. března 1924.	31. srpna 1924.
Náboženství	římsko-katolické.	římsko-katolické.
Místo narození a domovské příslušnosti v den sňatku	Krhová, soud. okres: Valašské Meziříčí, příslušný do Krhové.	Kunkovice, soudní okres: Zdounky, příslušná do Kunkovic.
Stav	svobodný.	svobodná.
Povolání	učitel na obecné škole.	při domácnosti. /
Bydliště	Hlinka, číslo: 78.	Kunkovice, číslo: 44.4.
Otec	Jurečka Alois, rolník v Krhové, vyznání: římsko-katolické.	Procházka František, rolník v Kunkovicích, vyznání: římsko-katolické.
Matka	Veronika rozená Onderková, vyznání: římsko-katolické.	Anna rozená Vránová, vyznání: římsko-katolické.
Oddávající kněz	P. František Loutocký, farář v Litenčicích.	
Svědkové	Zbytek Antonín, rolník v Kunkovicích, Jurečka Ludvík, rolník v Kunkovicích.	
Poznámka		

Na důkaz toho vlastnoruční podpis podepsaného a úřední razítko.

Řím. katol. farní úřad v Litenčicích dne 29. září 1946.

 P. František Loutocký
 farář.

Obr. 19 Oddací list Josefa a Marie Jurečkových. Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Obr. 20 Josef Jurečka při vystoupení k MDŽ v Babicích. Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Obr. 21 Marie Procházková v dobách studia. Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Obr. 22 Josef a Marie na lavičce za jejich domem na Hrádkách Foto z rodinného archivu Jurečkových.

Obr. 23 Svatební fotografie Františka a Anny (uprostřed v dolní řadě). Foto z rodinného archivu Grygarových.

Obr. 24 František Grygar na vojenském výcviku (napravo). Foto z rodinného archivu Grygarových.

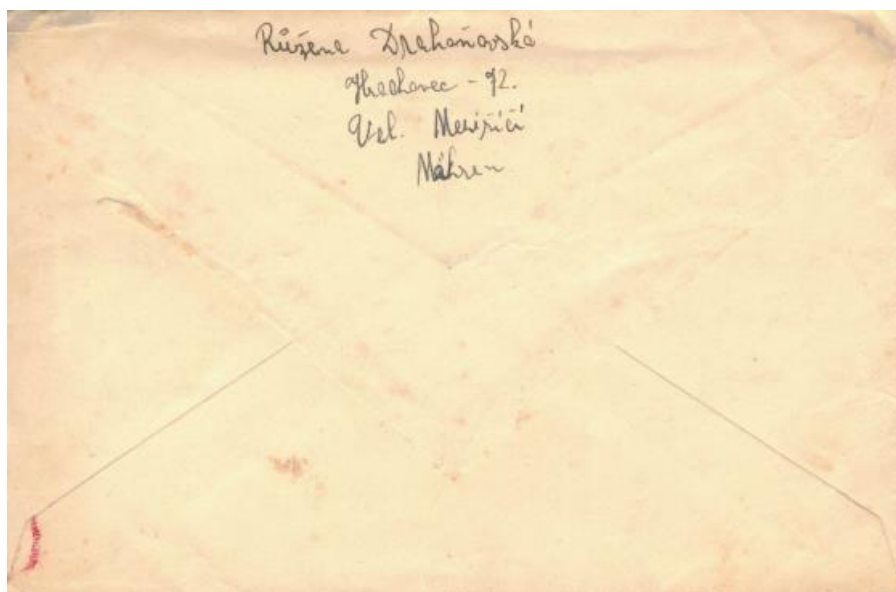
Obr. 25 František Grygar se svými dětmi. Foto z rodinného archivu Grygarových.

Obr. 26 Obrázek radnice Erfurtu, který Anna poslala dopisem domů. Foto z rodinného archivu Grygarových.

Obr. 27 Dopis, který poslala Anně kamarádka z Hrachovce. Foto z rodinného archivu Grygarových.

Obr. 28 Druhá strana obálky dopisu. Foto z rodinného archivu Grygarových..

Obr. 29 Fotka na osobním průkazu Anny Konvičné po válce. Foto z rodinného archivu Grygarových.

Národní výbor v Hrachovci, okr. Valaš. Meziříčí
potvrzuje totožnost Anny Konvičné z Hrachovce
čp.130, narozené 2.3.1924 v Hrachovci a tamtéž
příslušné.
Toto ověření se vydává z nedostatku tiskopisů
osobních průkazů.
Hrachovec, dne 13.června 1945.

Obr. 30 Pro nedostatek dokladů o totožnosti dostala Anna nový průkaz po válce. Foto z rodinného archivu Grygarových.

